

Koncept straha u hrvatskoj i njemačkoj frazeologiji

Telenta, Dea

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:222909>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2021-04-17**



Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb Faculty of Humanities and Social Sciences](#)



Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za kroatistiku
Katedra za hrvatski standardni jezik

Odsjek za germanistiku
Katedra za njemački jezik

Dea Telenta

**KONCEPT STRAHA U HRVATSKOJ I NJEMAČKOJ
FRAZEOLOGIJI**

DIPLOMSKI RAD

20 ECTS-bodova

Mentorica:

prof. dr. sc. Bernardina Petrović

Sumentor:

prof. dr. sc. Velimir Piškorec

Zagreb, lipanj 2020.

Zahvala

Zahvaljujem mentorici prof. dr. sc. Bernardini Petrović i sumentoru red. prof. dr. sc. Velimiru Piškorcu na iskazanu povjerenju, stručnoj pomoći i savjetima, susretljivosti i ugodnoj suradnji tijekom izrade diplomskog rada.

Hvala mojoj sestri Lari koja me uporno podsjećala, poticala, a ponekad i nagovarala na pisanje rada.

Hvala mojem djedu što me naučio tvrdoglavosti i inatu, osobinama koje su mi uvelike olakšale proces pisanja.

Hvala mojoj obitelji na bezuvjetnoj podršci i na strpljenju.

Posveta

Ovaj rad posvećujem svojim dragim roditeljima koji su mi omogućili studij, vjerovali u mene i podržavali me sve ove duge godine studiranja.

Izjava o autentičnosti rada

Ja, Dea Telenta, diplomantica na Nastavničkom smjeru diplomskoga studija kroatistike na Odsjeku za kroatistiku i Kulturološkom smjeru diplomskoga studija germanistike na Odsjeku za germanistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, izjavljujem da je diplomski rad pod nazivom *Koncept straha u hrvatskoj i njemačkoj frazeologiji* rezultat mog istraživanja i u potpunosti samostalno napisan. Također, izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije izravno preuzet iz navedene literature ili napisan na nedozvoljen način, te da se tekst u potpunosti temelji na literaturi kako je navedeno u bilješkama, uz poštivanje etičkih standarda u citiranju i korištenju izvora.

U Zagrebu, 25. lipnja 2020.

Vlastoručni potpis: Dea Telenta

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Metodologija istraživanja i korpus.....	3
3. Emocije.....	4
3.1. Emocija straha.....	5
3.2. Pojmovi za „strah“ u hrvatskom i njemačkom jeziku.....	6
4. Frazeologija kao jezikoslovna disciplina.....	7
4.1. Povijest hrvatske frazeologije.....	9
4.2. Povijest njemačke frazeologije.....	11
5. Frazem: osnovna obilježja, struktura, pluralizam naziva.....	12
6. Frazeološka analiza.....	14
6.1. Strukturna analiza.....	15
6.1.1. Struktura hrvatskih frazema.....	16
6.1.2. Struktura njemačkih frazema.....	18
6.2. Semantička analiza frazema sa somatskom sastavnicom.....	21
6.3. Konceptualna analiza frazema.....	29
6.3.1. Zajednički koncepti.....	31
6.3.2. Koncepti u hrvatskom jeziku.....	37
6.3.3. Koncept straha u hrvatskoj i njemačkoj frazeologiji.....	38
6.4. Kontrastivna analiza.....	40
7. Zaključak.....	44

8. Bibliografija.....	46
8.1. Izvori.....	46
8.2. Citirana literatura.....	47
9. Sažetak rada na hrvatskom i njemačkom jeziku	51
Prilozi.....	52
Prilog 1 : Rječnik hrvatskih frazema vezanih uz koncept STRAH.....	53
Prilog 2: Popis djelomično desemantiziranih hrvatskih frazema sa sastavnicom STRAH.....	55
Prilog 3: Rječnik njemačkih frazema vezanih uz koncept STRAH.....	57
Životopis.....	60

1. Uvod

Tridesetih godina dvadesetog stoljeća američki lingvisti Edward Sapir i Benjamin Lee Whorf u svojim istraživanjima dolaze do pretpostavke poznatije kao Sapir-Whorfova hipoteza, da govornici različitih jezika različito percipiraju stvarnost i to upravo zbog jezika kojima govore i različitosti njihove strukture i načina kategorizacije. Drugim riječima, jezik determinira našu stvarnost i kulturu. Jedno od poznatijih Whorfovih istraživanja jest istraživanje o jeziku Eskima koji broji nekoliko riječi za riječ snijeg (npr. ‘snijeg koji pada’, ‘snijeg koji je na tlu’, ‘snijeg koji je čvrst kao led’, ‘snijeg koji se topi’) (Rodinger, Sapir-Whorf hipoteza 2008: 3). S druge strane, Europljani imaju tek jednu riječ „snijeg“ pa Whorf zaključuje da mišljenje mora ovisiti o jeziku (Rodinger, Sapir-Whorf hipoteza 2008: 3). Oblikuje li jezik naše misli i, ako da, uolikoj mjeri, teško je dokazati i to pitanje ostaje do danas neodgovoreno. Brojna istraživanja govore u prilog tome da jezik utječe na konceptualizaciju, odnosno opažanje i poimanje svijeta. Takvo teorijsko stajalište naziva se jezičnim relativizmom.

Od suvremenih istraživanja u tom smjeru zanimljivo je istraživanje kognitivne lingvistice Lere Boroditsky i sur. (2003) u kojemu se u seriji eksperimenata izvođenih na engleskom jeziku među govornicima čiji je materinski jezik njemački ili španjolski, ispostavilo da aspekti gramatike (konkretno: gramatički rod) utječu na naše mentalne reprezentacije neživih tvari – imenicama koje su u njihovom materinjem jeziku muškog gramatičkog roda ispitanici su dodjeljivali stereotipne muške osobine, a imenicama koje su u njihovu materinjem jeziku ženskog gramatičkog roda stereotipne ženske osobine:

For example, the word “key” is masculine in German and feminine in Spanish. German speakers described keys as *hard, heavy, jagged, metal, serrated* and *useful*, while Spanish speakers said they were *golden, intricate, little, lovely, shiny* and *tiny*. The word for “bridge”, on the other hand, is feminine in German and masculine in Spanish. German speakers described bridges as *beautiful, elegant, fragile, peaceful, pretty* and *slender*, while Spanish speakers said they were *big, dangerous, long, strong, sturdy* and *towering* (Boroditsky i sur. 2003: 70).

Cilj ovog diplomskog rada jest utvrditi postoje li kulturološki i jezično uvjetovane razlike u konceptualizaciji emocije straha u hrvatskoj i njemačkoj frazeologiji. Hipoteza rada utemeljena je na jezičnom relativizmu i tvrdi da razlike u konceptualizaciji straha u hrvatskom i njemačkom

jeziku postoje te će se pokušati dokazati na temelju frazema dvaju jezika vezanih uz koncept straha koji uključuje sljedeća značenja:

1. osjećaj straha
2. psihološke i fiziološke reakcije uvjetovane osjećajem straha
3. osobe koje osjećaju ili uzrokuju kod drugih osoba osjećaj straha.

Dodatni cilj rada jest prikupiti reprezentativan korpus frazema koji se odnose na koncept straha, a zatim taj korpus analizirati na strukturnoj, semantičkoj, kontrastivnoj i napose konceptualnoj razini. Takav cilj uključuje želju za doprinosom kroatističkim i germanističkim frazeološkim istraživanjima.

Rad započinje opisom metodologije istraživanja i načina prikupljanja korpusa te utvrđivanjem njegova sadržaja. Prvi dio rada teorijske je prirode – izvještava se o frazeologiji kao disciplini unutar jezikoslovlja i njezinim teorijskim postavkama, o povijesti hrvatske i njemačke frazeologije, o glavnim obilježjima frazema te o emocijama, kao i o emociji straha. U središnjem dijelu rada naglasak je na frazeološkoj analizi, pri čemu su u fokus stavljene strukturna, semantička, kontrastivna i, napose, konceptualna analiza. Kako bi se usustavila prikupljena građa, korpus hrvatskih i njemačkih frazema koji pripadaju fenomenu straha podvrgnut je strukturnoj analizi. Usustavljanjem korpusa utvrđeno je da se pojavljuje pozamašan broj somatskih frazema koji su potom izdvojeni i analizirani u okviru semantičke analize. Konceptualnom analizom pokušalo se (re)konstruirati koncept straha u hrvatskom i njemačkom jeziku utemeljen na konceptualnim metaforama i metonimijama te potvrditi ili opovrgnuti postavljenu hipotezu rada. Naposljetku, provedena je i kontrastivna analiza. Na kraju rada u prilogu nalazi se popis djelomično desemantiziranih hrvatskih frazema sa sastavnicom „strah“ te rječnik frazema vezanih uz koncept straha. Rječnik je oblikovan prema frazeografskim načelima iz *Hrvatskog frazeološkog rječnika*, uz izuzetak primjera uporabe pojedinog frazema.

2. Metodologija istraživanja i korpus

Moj interes za tematsko istraživanje leksema javio se na kolegiju *Tekstna lingvistika* u zimskom semestru akademske godine 2017./18. unutar projektnog zadatka *Rječnički opis izraza za emocije u hrvatskom jeziku*. Podijeljeni u grupe prema određenoj emociji, sakupljali smo natuknice prema korpusu diplomskog rada *Prezentska osnova u opisu hrvatskih glagolskih vrsta i razreda u glagola za izražavanje emocija* (2017) Ivane Mikulčić koji smo dopunili natuknicama iz *Rječnika sinonima hrvatskog jezika* (2008) te iz *Velikog hrvatsko-engleskog rječnika* (2001). Prikupljali smo imenice, glagole, pridjeve i višerječnice. Zatim smo iz četiriju hrvatskih rječnika – *Rječnika hrvatskog jezika* (Anić 1998), *Rječnika hrvatskog jezika* (Šonje 2000), *Velikog rječnika hrvatskog standardnog jezika* (VRHsj 2015) i *Psihologijskog rječnika* (Petz – Furlan 2005) ispisivali definicije natuknica te predlagali vlastitu definiciju. Pri završetku projektnog zadatka otkrilo se da su, u odnosu na ostale emocije, dvije emocije izrazito semantički plodne u hrvatskom jeziku. Radi se o emocijama ljutnje i straha. Uslijed tog otkrića rodila se ideja za istraživanjem frazeološke građe emocije straha, i to kontrastiranjem frazema u hrvatskom i njemačkom jeziku.

Hrvatska frazeološka korpusna građa preuzeta je iz projektnog zadatka te je proširena uslijed ponovljene leksikografske obrade, ali i čitanja srodne literature. Frazemi su prikupljeni iz: *Rječnika hrvatskog jezika* (Anić 1998), *Rječnika hrvatskog jezika* (Šonje 2000) i *Velikog rječnika hrvatskog standardnog* (VRHsj 2015), *Hrvatskog frazeološkog rječnika* (Menac, Fink-Arsovski, Venturin 2003) i online rječnika *Hrvatski jezični portal* (HJP). Jedan frazem preuzet je iz *Žargonauta*, online rječnika hrvatskog žargona. Njemački dio korpusa ekscerptiran je iz *Dudena*, najvećega i najuglednijeg jednojezičnog rječnika njemačkog jezika, *Njemačko-hrvatskog univerzalnog rječnika* (Brozović Rončević 2005), *Hrvatsko-njemačkog frazeološkog rječnika* (Matešić 1988) te iz online rječnika *Redensarten-Index*. Kao pomoć u sastavljanju korpusa konzultirani su sljedeći radovi: *Koncept straha u hrvatskoj frazeologiji* (Hrnjak 2004), *Konzeptualisierung der Emotion Angst in deutschen und tschechischen Phraseologismen* (Ciešlarová 2012), *Hrvatski frazemi od glave do pete* (Kovačević 2012), *Primarne emocije u hrvatskoj frazeologiji* (Kovačević, Ramadanović 2016). Zajednički korpus sadrži 139 frazema, uključujući i djelomično desemantizirane hrvatske glagolske frazeme sa sastavnicom *strah*.

3. Emocije

Teško je zamisliti kako bi izgledao ljudski život bez doživljavanja osnovnih emocija, primjerice bez sreće zbog položenog ispita ili tuge zbog gubitka važnog prijateljstva. Iako nam se u prvi tren može činiti da bismo rado zadržali sreću jer je ona za nas ugodna emocija, a otklonili tugu zbog doživljene neugode, sve emocije, uključujući i neugodne, imaju svoju funkciju. Upravo obilježje svrhovitosti emocija predstavlja važan dio složene definicije emocija. U slučaju gubitka važnog prijateljstva funkcija tuge bila bi traženje podrške od drugih bliskih osoba te zbližavanje s njima (Reeve 2000: 420). Drugim riječima, emocija tuge ima funkciju poticanja bliskosti i zajedništva među ljudima. Osjećaj je doživljaj koji ima svoj smisao i osobno značenje te ima ulogu u kognitivnim procesima (Reeve 2000: 403). Učestalo se događa da se pojmovi *emocije* i *osjećaji* izjednačavaju, no važno je napomenuti da su to dva odvojena pojma: osjećaj je samo jedan dio višedimenzionalnog konstrukta emocija. Uz subjektivan osjećaj uznemirenosti, javljaju se i ponašajni odgovori poput plakanja, jecanja, drhtanja, ali i facijalne ekspresije. Ponekad je dovoljno da tužnoj osobi ugledamo izraz lica da zaključimo da je tužna, a znakovi koji odaju tugu jesu: spuštene kutove usana te podignuti unutarnji dijelovi obrva, kao i ponašanja poput plakanja (Reeve 2000: 446). Uzimajući u obzir obrazložene sastavnice emocija, emocije se mogu definirati kao: „Emocije su kratkotrajni osjećajno-pobuđujuće-svrhovito-izražajni fenomeni koji nam pomažu da se prilagodimo prilikama i izazovima s kojima se suočavamo tijekom važnih životnih događaja“ (Reeve 2000: 404).

Pri proučavanju emocija nameću se dva osnovna pitanja oko kojih nastaju razilaženja u recentnoj literaturi – jesu li emocije urođene, odnosno biološki uvjetovane ili su pak naučene, drugim riječima kulturološki uvjetovane te koliko primarnih emocija postoji i kako ih razgraničiti od sekundarnih emocija? Ovisno pristupu, broj i kvaliteta emocija bit će drugačiji. Biološki pristup naglašava nekoliko primarnih emocija, u čijim se analizama može naći najmanje dvije ili najviše deset osnovnih emocija utemeljenih na biološkim procesima (Reeve 2000: 406). S druge strane, kognitivni pristup naglašava da je kognitivna aktivnost nužan preduvjet za emocije i sukladno s time ljudska bića doživljavaju bogatu raznolikost emocija jer situacije mogu biti različito interpretirane (Reeve 2000: 406). Paul Ekman, poznati istraživač emocija, nudi kompromisnu perspektivu u kojoj zagovara stav da osnovna emocija nije jedna emocija već

familija povezanih emocija. Primjerice, ljutnja je osnovna emocija koja uključuje neprijateljstvo, zamjeranje, zlovoljnost, gnjev, frustraciju i sl. (Reeve 2000: 417 prema Ekman). Sugerira da postoji minimalno pet *familija* emocija: sreća, tuga, gađenje, strah i ljutnja (Reeve 2000: 417). Sedamdesetih godina 20. stoljeća u svoj model osnovnih, urođenih i univerzalnih ljudskih emocija uvrštava i iznenađenje, a deset godine kasnije i prijezir. Gotovo se svi autori slažu da su strah, bijes, tuga i sreća primarne emocije. Temeljne, bazične, odnosno primarne emocije javljaju se u ranom razvoju čovjeka, imaju univerzalnu facijalnu ekspresiju, urođene su i nesvjesne, zajedničke su ljudima i primatima te imaju važnu ulogu za opstanak vrste, dok su sekundarne emocije kulturološki uvjetovane, naučene i svjesne (Kovačević, Ramadanović 2016: 506). Općenito gledano, negativne emocije prevladavaju po broju te su intenzivnije.

Jedno je od važnih pitanja u području emocija kako dolazi do njihove pojave. Prema Ekmanu, one se pojavljuju automatski i biološke su (Reeve 2000: 407 prema Ekman 1992: 169–200). Nadalje, Panksepp dodaje da one proizlaze iz genetski određenih neuralnih krugova koji reguliraju moždanu aktivnost (Reeve 2000: 407 prema Panksepp 1994: 20–24). S druge strane, kognitivni teoretičari poput M. Arnold smatraju da se emocije ne pojavljuju bez prethodne procjene štetnosti nekog događaja, odnosno da procjena uzrokuje emociju, a ne događaj sam po sebi (Reeve 2000: 453). U slučaju emocije straha to bi značilo da ovisno o tome kakva je kognitivna procjena ugrožavajućeg podražaja to može i ne mora uzrokovati strah.

3.1. Emocija straha

Strah je jedna od osnovnih emocija koja ima svoj izražaj, fiziologiju, osjećaj te svrhu. Strah doživljavamo u situacijama realne ili zamišljene prijetnje (Reeve 2000: 418). Primjer realne prijetnje mogao bi biti susret s opasnom životinjom u šumi. Kada ugledamo opasnu životinju ispred sebe, subjektivan osjećaj može varirati od pojačanog opreza preko tjeskobe, panike do užasa. Drugim riječima, ta situacija kod nekoga tko je iskusan lovac može izazvati povećani oprez s tjeskobom, a kod nekog drugog paniku i užas. Nadalje, u tijelu se izlučuju hormoni koji potiču ubrzani rad organa te se posljedično zbiva niz tjelesnih promjena koje prate doživljaj straha. Neke od tih promjena su ubrzavanje otkucaja srca, veća prokrvljenost mišića,

širenje zjenica, kratkoća daha, pojačano znojenje, ubrzavanje disanja i sl. (Pinel 2002: 477). Sve te tjelesne promjene služe za mobiliziranje energije koja povećava izgleda za preživljavanje. Iz tog zaključujemo da je sama svrha emocije straha zaštita i preživljavanje organizma. Strah je, dakle, osnovni mehanizam preživljavanja te instinktivna reakcija organizma uzrokovana porastom adrenalina. Međutim, osim što služi za preživljavanje, strah omogućuje motivacijsku potporu za učenje novih reakcija nošenja sa stresnom situacijom (Reeve 2000: 418). Primjerice, osoba će se nakon susreta s opasnom životinjom kloniti šuma gdje bi ona mogla obitavati ili će sljedeći put biti spremnija za suočavanje s opasnošću. Međutim, za preživljavanje ključno je djelovanje osobe u toj opasnoj situaciji. Hoće li osoba pobjeći, boriti se ili ostati na mjestu? Ta djelovanja poznata su pod nazivom bijeg, borba ili smrzavanje (engl. *fight, flight or freeze reaction*). U toj situaciji osoba bira najbolju dostupnu strategiju za suočavanje s izvorom opasnosti. Treba spomenuti i posljednju komponentu straha, a to je socijalno-izražajna komponenta. Prestrašenu osobu može se prepoznati prema namrštenom čelu, podignutim unutarnjim dijelom obrva, povučenim usnama prema natrag te prema razrogačenim očima. Također, i prema tjelesnim znakovima poput drhtanja, jecanja i sl. (Reeve 2000: 446).

3.2. Pojmovi za „strah“ u hrvatskom i njemačkom jeziku

Hrvatski jezični portal (s. v. *strah*) definira strah (njem. *die Angst*) kao „neugodnu emociju, stanje uznemirenosti i zabrinutosti kao fiziološki odgovor na naslućujući ili prepoznati izvor opasnosti (smrti, bolesti, kazne i sl.)“. I njemački Duden (s.v. *Angst*) na sličan način opisuje pojam straha – kao „nejasan osjećaj prijetnje povezan s uzbuđenjem i potištenosti“. U njemačkom jeziku pritom postoji fina razlika između pojma *die Angst*, koji se veže uz neutemeljeni, općeniti strah i pojma *die Furcht*, koji se odnosi na specifičan strah (Duden: s.v. *Furcht*). U svakodnevnom govoru pak pojam *die Furcht* koristi se u sinonimnom značenju pojma *die Angst* kada se želi izražavati poetskim, odnosno uzvišenijim stilom (Duden: s.v. *Furcht*).

Stanja koja uzrokuje emocija straha mogu se razlikovati po kvaliteti i po intenzitetu, što se konceptualiziralo i u jeziku pa tako razlikujemo tjeskobu (njem. *die Bange, die Bangnis*), odnosno „osjećaj nespokojstva, stanje pritajena straha“ (HJP: s.v. *tjeskoba*), paniku (njem. *die*

Panik), tj. „iznenadan i nekontroliran strah, najčešće bezrazložan, uznemirenost, pometenost, uzbuna koja zahvaća i pojedinca i mnoštvo, izbežumljenost od straha“, zatim šok (njem. *der Schock*) ili „stanje velikog, naglog straha, naglo uzbuđenje“ te stanja kao što su *strava*, *groza*, *jeza* i *užas* (njem. *der Terror, der Horror, der Schrecken, das Entsetzen*) koja upućuju na veliki strah. Naposljetku, i u hrvatskom i njemačkom jeziku s emocijom straha nerijetko se miješa iznenađenje i gađenje.

4. Frazeologija kao jezikoslovna disciplina

Termin *frazeologija* vuče podrijetlo iz grčke riječi za *izraz* (‘φράσις’) i za *riječ*, odnosno *govor* (‘λογία’) te ima dva osnovna značenja. Prvo značenje podrazumijeva frazeologiju kao samostalnu lingvističku disciplinu u čijem su središtu proučavanja ustaljeni izrazi čvrste strukture, odnosno njezine temeljne jedinice koje pak nazivamo *frazemima*. Drugo značenje odnosi se na ukupnost frazema raspoređenih prema sljedećim kriterijima:

1. komponente određenog semantičkog polja (npr. zoonimna frazeologija, somatska frazeologija)
2. podrijetlo i proširenost uporabe (npr. internacionalna, nacionalna i posuđena frazeologija)
3. vremensku raslojenost (npr. arhaična frazeologija)
4. područnu raslojenost (npr. dijalektalna, regionalna frazeologija)
5. frazeologiju kojom se služe pojedini književnici (Fink-Arsovski 2002: 5).

U usporedbi s ostalim granama jezikoslovlja, frazeologija je relativno mlada disciplina. Naime, razvija se tek u drugoj polovici 20. stoljeća u samostalnu disciplinu. Međutim, zbog prirode predmeta i metoda istraživanja i dalje ostaje usko povezana s leksikologijom (Kovačević 2012: 3 prema Simeon 1964: 374). Iako se zanimanje za predmet frazeologije javlja još u srednjem vijeku, početak teorijskih frazeoloških promišljanja pokrenuo je 1905. godine lingvist Charles Bally, učenik Ferdinanda de Saussurea i predstavnik Ženevske škole, u svojoj studiji *Precis de stylistique* (1905). Prema Ballyju u jeziku postoje dvije vrste sveza riječi:

Jedne su nestalne i promjenjive sveze riječi koje se stvaraju u govornom procesu, dok kod drugih stalnost sastava i značenja sveze dovodi do gubitka samostalnosti njihovih komponenti, pri čemu su iste povezane u toj mjeri da imaju smisao samo u danoj kombinaciji (Hrnjak 2017: 10 prema Bally 1905).

Prvi lingvist koji je upotrijebio termin *frazeologija* bio je E. D. Polivanov davne 1928. godine (Hrnjak 2017: 25 prema Telija 1996: 11). Tridesetih godina tako započinje proces samoodređenja frazeologije i odvajanja od drugih jezičnih disciplina (Zykova 2019: 67).

Temelj teorijskog određenja frazeologije pak predstavlja rad *Osnovni tipovi frazeoloških jedinica u ruskom jeziku* (1947.) ruskog lingvista V. V. Vinogradova, kojim je frazeologija uspostavljena kao samostalna poddisciplina leksikologije (Fleischer 1997: 5). U navedenoj studiji Vinogradov klasificira frazeme na: frazeološke sraslice, frazeološke cjeline i frazeološke sveze (Hrnjak 2017: 25). Frazeološke sraslice nedjeljive su sveze riječi i u potpunosti su frazeologizirane i desemantizirane, za razliku od frazeoloških cjelina i frazeoloških sveza kod kojih je značenje u određenoj mjeri motivirano leksičkim značenjem komponenti (Hrnjak 2017: 26).

Zykova (2019: 67) izdvaja tri razdoblja u povijesti svjetske frazeologije koja su ju obilježila, a to su: klasično razdoblje, neklasično razdoblje i postneklasično razdoblje. Klasično razdoblje traje od početka znanstvenih frazeoloških istraživanja 30-ih pa sve do 70-ih godina 20. stoljeća. Za prvo razdoblje specifična je težnja za odvajanjem od leksikologije i ostalih jezikoslovnih disciplina (Zykova 2019: 67). U neklasičnom razdoblju (70-e i 80-e godine 20. st.) dolazi do krize u frazeološkim istraživanjima koja nastaje uslijed krutosti strukturalističke metode, pa se frazeologija otvara interdisciplinarnosti i počinje se razvijati u novim okvirima pod utjecajem antropologije, transformacijsko-generativne gramatike, kognitivne psihologije i drugih humanističkih znanosti (Zykova 2019: 69). U suvremenom postneklasičnom razdoblju (od 90-ih do danas) dolazi do sveobuhvatne znanstvene integracije, tj. unutardisciplinarne, ali i međudisciplinarne interakcije frazeologije i ostalih znanosti (Zykova 2019: 70). Tako razlikujemo osnovne pravce frazeološkog postneklasičnog razdoblja prema predmetu istraživanja i metodama analize, a to su semantičko-pragmatički, kognitivni, kulturološki, sociološki (rodni), komunikološki i korpusni (Zykova 2019: 71). Za razliku od europskih, američki lingvisti (Cowie, Fernando, Howarth) frazemima se bave isključivo u okviru razvijenih semantičkih istraživanja kroz prizmu njihova konstitutivnog svojstva – idiomatičnosti (Kovačević 2012: 4).

U suvremenoj lingvistici ističu se ponajviše kognitivnolingvistički i kulturološki pristup proučavanju frazema koji stavljaju težište istraživanja na ekspresivno-slikovnu osnovu frazema. (Hrnjak 2017: 32). Kognitivnolingvistički pristup istražuje procese metaforizacije, metonimizacije i konceptualizacije, dok kulturološki pokušava utvrditi jezičnu sliku svijeta. Kognitivna lingvistika polazi od kolektivne svijesti koja se prelama kroz individualnu prizmu, za razliku od lingvokulturologije koja polazi od kulture kao cjelovite slike koja se dalje rastavlja na pojedinačne koncepte (Hrnjak 2019: 35 prema Popović 2008: 51).

4.1. Povijest hrvatske frazeologije

Povijest hrvatske frazeologije započinje 70-ih godina prošloga stoljeća, i to radom *O strukturi frazeologizama* (1970/1971) Antice Menac, utemeljiteljice Zagrebačke frazeološke škole i začetnice sustavnih frazeoloških istraživanja u hrvatskom jeziku. Od 1979. do 1988. objavljen je popriličan broj dvojezičnih i trojezičnih frazeoloških rječnika sastavljenih sa suradnicima pod vodstvom A. Menac. Od velikih rječnika mogu se izdvojiti: *Ukrajinsko-hrvatski ili srpski rječnik i Hrvatsko ili srpsko-ukrajinski rječnik* (1979), *Rusko-hrvatski ili srpski frazeološki rječnik* (1980). Među malim rječnicima ističu se: *Hrvatskosrpsko-češko-slovački frazeološki rječnik* (1986), *Hrvatskosrpsko-poljski frazeološki rječnik* (1986), *Hrvatskosrpsko-talijanski frazeološki rječnik* (1988), *Hrvatskosrpsko-francuski frazeološki rječnik* (1988), *Hrvatsko-slovenski frazeološki rječnik* (1992).¹ Što se tiče jednojezičnih rječnika, u suradnji sa Ž. Fink-Arsovski i R. Venturinom Antica Menac sastavlja veliki *Hrvatski frazeološki rječnik* (2003). Menac je vjerojatno najveće ime hrvatske frazeologije, što potvrđuje njezin ogroman frazeografski opus. U brojnim znanstvenim člancima i u svojoj monografiji *Hrvatska frazeologija* (2007) bavi se pitanjima klasifikacije frazema, posuđivanja u frazeologiji, frazeološkom sinonimijom, antonimijom i homonimijom, uvodi problematiku mjesta i obrade frazema u leksikografiji te se bavi autorskom frazeologijom hrvatskih pisaca (Hrnjak 2017: 30).

¹ Nabrojavši navedene dvojezične frazeološke rječnike, neizostavno je spomenuti i *Hrvatskosrpsko-njemački frazeološki rječnik* (1988) autorice Jasenke Kljajić.

Drugi jezikoslovac, iznimno bitan za područje hrvatske frazeologije, jest ugledni slavist Josip Matešić, autor prvoga domaćega jednojezičnoga *Frazeološkoga rječnika hrvatskoga ili srpskog jezika* (1982) i prvoga *Hrvatsko-njemačkoga frazeološkoga rječnika* (1988). U svom dugogodišnjem radu Matešić se bavio hrvatskom, njemačkom i ruskom poredbenom frazeologijom, problemima dijalektalne frazeologije te pitanjima leksikografske obrade frazema.

Hrvatsku frazeologiju zadužila je i Željka Fink-Arsovski, autorica prve znanstvene monografije hrvatske frazeologije: *Poredbena frazeologija: pogled iznutra i izvana* (2002) i suautorica *Hrvatsko-slavenskoga rječnika poredbenih frazema* (2006). Također piše i objavljuje brojne radove koji se bave frazeologijom određenog semantičkog polja. Sudjeluje u sastavljanju nekih od najvažnijih hrvatskih frazeoloških rječnika, a osmislila je i izradila *Bibliografiju hrvatske frazeologije* kojom su obuhvaćeni svi znanstveni i stručni članci, knjige, monografije, poglavlja u knjizi, rječnici, doktorske disertacije, magisteriji, prikazi i obznanе na temu frazeologije od 1970. godine do zaključno 2015. godine (drugo izdanje), a sadrži i frazeobibliografski rječnik. Broj radova i njihova tematska širina govore o iznimnoj popularnosti i aktualnosti frazeoloških istraživanja.

Od ostalih bitnih frazeoloških autora treba istaknuti i Anitu Hrnjak, autoricu prve hrvatske *Frazeologije u rodnom okviru* (2017) i brojnih znanstvenih članaka u kojima se bavi hrvatskim i ruskim frazemima vezanim uz određenu leksičku komponentu. Također, važno je spomenuti i Barbaru Kovačević, autoricu monografije *Hrvatski frazemi od glave do pete* (2012) u kojoj je sadržan korpus i podrobna analiza hrvatskih somatskih leksema. Kovačević i Hrnjak također su suautorice *Bibliografije hrvatske frazeologije*. Treba spomeniti i Ivanu Vidović-Bolt, autoricu monografije prve hrvatske zoonimne frazeologije *Životinjski svijet u hrvatskoj i poljskoj frazeologiji I* (2011), Branku Barčot, Ljiljanu Kolenić i Radomira Venturina te Miru Menac-Mihalić s prinosima hrvatskoj dijalekatnoj frazeologiji gdje se osobito ističe njezina monografija *Frazeologija novoštokavskih ikavskih govora u Hrvatskoj: s rječnikom frazema i značenjskim kazalom s popisom sinonimnih frazema* (2005) i monografija *Frazeologija križevačko-podravskih kajkavskih govora s rječnicima* u suautorstvu s Jelom Maresić (2008).

4.2. Povijest njemačke frazeologije

Najraniji spomen frazeologije u njemačkoj lingvistici datira se na sam početak 17. stoljeća. Radi se o naslovu jedne zbirke sinonima: *Teutsche Orthographe und Phraseologie*, autora J. R. Sattlera iz 1607. godine (Pilz 1978: 781). Iako se početak sustavnog bavljenja frazeologijom u njemačkom jezikoslovlju smješta tek u sedamdesete godine 20. stoljeća, pojam frazeologija definiran je već 1872. godine i to kao: „Ukupnost izreka svojstvenih pojedinom jeziku ili autoru (Pilz 1978, 781).“² Njemačka lingvistika ima dugu tradiciju prikupljanja poslovice (*Sprichwörter*) i fraza (*Redensarten*), pa tako prvi opsežan rječnik poslovice njemačkog jezika objavljuje M. F. Peters već 1604/05. godine pod nazivom *Der Teutschen Weißheit* (Pilz 1978: 86). U monografiji K. F. W. Wandera *Das Sprichwort, betrachtet nach Form und Wesen, für Schule und Leben, als Einleitung zu einem großen volksthümlichen Sprichwörterschatz* iz 1836. godine dolazi do prve ozbiljne rasprave o razgraničenju poslovice od ostalih čvrstih sveza riječi i njemačka paremiologija počinje se odvajati kao zasebna znanost (Fleischer 1997: 12). Povijest moderne njemačke frazeologije počinje u tadašnjem DDR-u, i to sjednicom Odsjeka za germanistiku u Leipzigu 1967. godine na kojoj se raspravljalo o njemačkoj leksikologiji i utvrdila potreba za istraživanjem frazema njemačkog jezika (Fleischer 1997:15).

Prvi moderni doprinos etabliranju njemačke frazeologije jest rad R. Klappenbacha pod nazivom *Feste Verbindungen in der deutschen Gegenwartssprache* iz 1961. godine koji je ubrzo nadopunjen člankom iz 1968. godine pod naslovom *Probleme der Phraseologie* u kojima primjenjuje Vinogradovljevu teoriju na njemački jezik (Fleischer 1997: 17). Prvu veliku monografiju njemačke frazeologije sastavlja i objavljuje I.I. Čeršnyeva 1970. godine, čime kreće pojačan interes za frazeološka istraživanja njemačkog jezika (Fleischer 1997: 19). U. Fix i A. Rothkegel među prvima se počinju baviti definiranjem i klasificiranjem frazema. Za razliku od njih H. Burgera ne zanima oštra klasifikacija frazema, već njihova obilježja a kao posebnu vrstu frazema izdvaja idiome (Fleischer 1997: 21). W. Koller u djelu *Redensarten* (1977) istražuje uporabu frazema u tekstu, pri čemu utvrđuje stilističke i pragmatičke aspekte frazema (Fleischer 1997: 21). Veliki doprinos razvijanju frazeologije dali su i D. Heller (*Idiomatik*, 1973), K. Daniels (*Neue Aspekte zum Thema Phraseologie in der gegenwärtigen Sprachforschung*, 1976),

² „Die Gesamtheit der in einer Sprache oder einem Autor eigentümlichen Redensarten nennt man ihre Phraseologie.“

W. Fleischer (*Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*, 1982) i K. D. Pilz (*Phraseologie*, 1982) koji se ističe svojim zavidnim i vrijednim frazeološkim opusom.

5. Frazem: osnovna obilježja, struktura, pluralizam naziva

Osnovna jedinica i predmet proučavanja frazeologije jest frazem. Različiti lingvisti različito definiraju frazem, međutim, kako Baranov i Dobrovol'skij ističu, većina autora u definiciju frazema uključuje njegova glavna obilježja, a to su višeleksemnost, ustaljenost i idiomatičnost (Hrnjak 2017: 13 prema Baranov, Dobrovol'skij 2008: 27–31).

Frazem je višeleksemna sveza riječi, što znači da se sastoji od najmanje dviju sastavnica, bez obzira na to jesu li obje sastavnice frazema punoznačne riječi ili se pak radi o kombinaciji punoznačne i nepunoznačne riječi, odnosno tzv. fonetskoj riječi (usp. Fink-Arsovski 2002: 6). Ako je jedna sastavnica punoznačna i naglašena riječ, a druga nepunoznačna, nenaglašena radi se o fonetskoj riječi (npr. u frazemu *bez daljnje*) i to je donja granica frazema, odnosno minimalni frazem. Dvije ili više samostalnih riječi čine frazemsku svezu riječi i predstavljaju najbrojniju skupinu frazema (npr. *otegnuti papke*). I naposljetku, frazemska rečenica gornja je granica frazema i ima strukturu rečenice (npr. *nekomu se diže kosa na glavi*).

Frazem je čvrsta, ustaljena sveza riječi. Ne stvara se spontano u govornom procesu (kao slobodne sveze riječi) nego se reproducira u unaprijed određenom, gotovom obliku – takva sveza riječi dugotrajnom je uporabom postala ustaljena cjelina (Melvinger 1989: 85). Često je struktura frazema toliko čvrsta da se pojedina sastavnica ne može zamijeniti drugom riječi, pa čak ni sinonimom (Menac 2007: 12). Primjerice umjesto *strah i trepet* ne možemo reći **strah i titraj* ili **strah i drhtaj*, a to znači da se frazem uvijek (ili gotovo uvijek) sastoji od istih članova. Leksički sastav i redosljed u frazemu ne mogu se lako mijenjati.

To nas dovodi do idiomatičnosti. Naime, zbog spomenute čvrste strukture značenje frazema nije jednako zbroju značenja njegovih sastavnica. Tako je i frazem *strah i trepet* djelomično desemantiziran te se odnosi na stanje velikog straha ili osobu koja nečim ulijeva

veliki strah, a ne na običan strah ili drhtanje (HJP: s. v. *strah*). Za razliku od slobodne sveze riječi u kojoj svaka riječ čuva svoje samostalno leksičko značenje, frazem ima značenje samo kao cjelina (Melvinger 1989: 85). Melvinger (1989: 87) također navodi da su frazemi idiomatskog karaktera ako sadrže i jedan član koji se prevodi drugačije kad je u frazemu, a drugačije kad je u slobodnoj svezi riječi. Na primjer, njemački frazem *kalte Füße bekommen* ne može se prevesti na hrvatski jezik doslovno ‘dobiti hladne noge’, nego se mora prevesti opisno (npr. *uplašiti se i odustati*) ili nekim hrvatskim ekvivalentom navedenog frazema (npr. *dati petama vjetra*), što znači da se radi o idiomu.

Idiomatičnost je također vezana uz još jedno bitno obilježje frazema, a to je slikovitost. Vinogradov (1977: 155 prema Tanović 2000: 28) kao osnovnu značajku frazema izdvaja „preneseno i slikovito značenje, ekspresivnost, nezamjenjivost bilo koje od frazeoloških sastavnica njegovim sinonimom“. Slikovitost se odražava u dubinskoj strukturi frazema, u takozvanom semantičkom talogu, koji je pak izravno vezan uz desemantizaciju (semantičku preobliku) svih ili dijela frazeoloških sastavnica (Fink-Arsovski 2002: 6). Pojedinačne sastavnice unutar frazema semantički su prazne, tek kao cjelina dobivaju novo značenje. Međutim, semantički talog koji se u dubinskoj strukturi frazema zadržao pomaže nam da dešifriramo značenje frazema. Tako se u frazemu *diže se komu kosa na glavi* aludira na ježenje kože uslijed osjećaja užasa i straha.

U hrvatskoj frazeologiji prihvaćene su definicije frazema Josipa Matešića i Antice Menac. Matešić (1982: 6) navodi četiri bitna obilježja frazema: reproduciranje, formalno ustrojstvo, idiomatičnost i uklapanje u kontekst. Tu definiciju nadopunjuje Menac (1994: 161) pa kao bitne značajke frazema izdvaja još i metaforičnost, neprobojnost, emocionalnost i nacionalni karakter.

Nazivi koji se koriste za osnovnu frazeološku jedinicu u literaturi nisu usklađeni pa tako postoje brojni termini kao što su *stalni izraz*, *stalni leksički kompleks*, *idiom*, *idiomatski izraz*, *idiomatska fraza*, *ustaljeni izraz*, *ustaljena kolokacija*, *ustaljena fraza*, *okamenjeni izraz*, *okamenjeni sklop*, *okamenjena fraza*, *frazem*, *frazeološka jedinica*, *frazeološki obrat* (Kovačević 2012: 6). Ipak, u hrvatskom se jezikoslovlju ustalio termin *frazem* koji je pak nastao prema analogiji naziva za osnovne jedinice ostalih jezikoslovnih disciplina (fonem, morfem, leksem, semem), premda se u početku pod utjecajem ruske frazeologije koristio termin *frazeologizam*.

Termin *idiom* dolazi iz anglojezične lingvističke tradicije te se ponekad koristi kao istoznačnica pojmu frazem, ali mnogo se češće koristi kada se odnosi na frazeme u najužem smislu, odnosno frazeološke sraslice i cjeline s visokim stupnjem idiomatičnosti i/ili netransparentnom motivacijom (Hrnjak 2019:14). U njemačkom jezikoslovlju za osnovnu frazeološku jedinicu koristi se termin *Phraseologismus* i *Phrasem*, a u stručnoj literaturi u bliskom sinonimnom značenju postoje i termini *Redewendung* i *Idiom*.

6. Frazeološka analiza

Tri su osnovne frazeološke analize u tradicionalnoj frazeologiji: strukturna, sintaktička i semantička analiza. Strukturna analiza frazema temelji se na proučavanju leksičkog sastava, sintaktički dominantne frazeološke sastavnice i opsega frazema (Fink 2000: 93). Prema strukturi frazemi se obično dijele na fonetske riječi, sveze riječi i frazemske rečenice, a u novije vrijeme kao posebni tipovi frazema navode se poredbeni frazemi i polusloženice. Strukturna analiza omogućuje pregled i usustavljivanje korpusa. Sintaktička analiza proučava, pak, na koji se način frazemi uključuju u rečenično ustrojstvo, odnosno koju sintaktičku funkciju zauzimaju u rečenici. Frazemske sveze riječi najbrojniji su strukturni tip frazema, a s obzirom na glavnu sintaktičku sastavnicu dijele se na: glagolske, imeničke, pridjevske, priložne, te rjeđe brojevne i zamjeničke, a toj klasičnoj podjeli Ž. Fink dodaje i neodređeno-količinske, modalne i uzvične frazeme (Hrnjak 2019: 19). Iz strukturne i sintaktičke analize frazema proizlazi da su određeni strukturni tipovi po svojem ustrojstvu i/ili sastavu predodređeni za pojedine sintaktičke funkcije (Kovačević 2012: 65). U fokusu semantičke analize frazeološko je značenje i načini njegova konstruiranja te motiviranost i porijeklo frazema. Kombinacijom semantičke i sintaktičke analize moguće je određivati i kategorijalno (kategorijsko) značenje frazema. Strukturni aspekt može se podudarati s kategorijalnim značenjem, ali i ne mora, pa, na primjer, strukturno imenički frazem *prste k sebi!* postaje uzvični u kategorijalnom značenju ('ne diraj!'), a strukturno brojevni *ni pet ni šest* postaje priložni u kategorijalnom značenju ('odmah', 'bez oklijevanja') (Fink-Arsovski 2002: 9). Poseban je tip semantičke analize konceptualna analiza frazema. Temelji se na postavkama kognitivnolingvističkog pristupa koji shvaća jezik kao odraz ljudskog uma. Kognitivni lingvisti smatraju kako je za razumijevanje prirode ljudskog jezika ključno

razumijevanje prirode procesa ljudske spoznaje (Tabakowska 2005: 12). Međutim, taj je proces razumijevanja uzajaman, kroz jezik se također ogleda ljudsko poimanje o svijetu i iskustvo. Utvrđeno je naime da se najveći dio frazema konceptualno odnosi na „čovjeka, njegove karakteristike, događaje koji su povezani s tim njegovim karakteristikama, njegova psihička stanja i osjećaje i slično“ (Hrnjak 2001: 189). U središtu su konceptualne analize metafore i metaforički procesi. Kognitivni semantičari smatraju da su metafore konvencionalne, što znači da ih možemo sustavno istraživati (Fink-Arsovski 2002: 37). Kognitivni lingvisti tvrde da čovjek doživljava svijet i oblikuje ga metaforično, pomoću sličnosti i slikovitosti (Kovačević 2012: 126). Tako je velika većina frazema nastala procesom metaforizacije, pa je frazeologija pogodna za stvaranje tzv. koncepata, kroz koje je pomoću semantičkih taloga analizom, odnosno metodom konceptualizacije, moguće doći do novih kulturoloških znanja o zajedničkim osobinama zemalja, običajima, mentalitetu i slično (Fink-Arsovski 2002: 37). Koncept je zajednički pojam koji prožima značenja pojedinih frazema, neovisno o njihovom kategorijskom značenju i tako ih objedinjuje u određenu skupinu. (Kovačević 2012: 126). Frazemi koji dijele isti koncept pripadaju istoj skupini, bilo da imaju jednaku ili različitu strukturu, isto ili različito kategorijsko značenje (Fink-Arsovski 2002: 37; Kovačević 2012:126).

6.1. Strukturna analiza

Korpus frazema s fenomenom straha kao polazištem pokazuje razlike u strukturi hrvatskih i njemačkih frazema. U prikupljenu se korpusu hrvatskih frazema pojavljuje pet tipova frazema prema strukturi: glagolski frazemi sa strukturom sveze riječi, imenični frazemi sa strukturom sveze riječi, pridjevni frazemi sa strukturom sveze riječi, poredbeni frazemi s glagolskim i pridjevnim poredbenim frazemima i frazemi s rečeničnom strukturom. U korpusu se njemačkih frazema također pojavljuje pet tipova frazema razdijeljenih prema strukturi: glagolski frazemi sa strukturom sveze riječi, participni frazemi sa strukturom sveze riječi, imenični frazemi sa strukturom sveze riječi, poredbeni frazemi s glagolskim i pridjevnim poredbenim frazemima i frazemi s rečeničnom strukturom.

6.1.1. Struktura hrvatskih frazema

1. Glagolski frazemi sa strukturom sveze riječi

glagol + imenica

dobiti frase

napuniti gaće (tur)

glagol + prijedlog + imenica

sabiti koga u tikvu

umirati od straha

upišati se od straha

usrati se od straha

glagol + pridjev + imenica

imati pune gaće

imati pun tur

skratiti komu pola života

glagol + zamjenica + imenica

bojati se svoje sjene

glagol + imenica + prijedlog + imenica

imati srce u gaćama

uliti strah u kosti

glagol + prijedlog + pridjev + imenica

sabiti koga u orahovu ljusku

sabiti koga u mišju rupu

sakriti se (zabiti se, zavući se) u mišju rupu

2. Imenični frazemi sa strukturom sveze riječi

imenica + pridjev

strah božji

imenica + veznik + imenica

strah i trepet

3. Pridjevni frazemi sa strukturom sveze riječi

pridjev + glagol

živ umrijeti (premrijeti)

4. Poredbeni frazemi

Glagolski poredbeni frazemi

glagol + poredbeni veznik + pridjev + imenica

bojati se (čuvati se) kao žive vatre

Pridjevni poredbeni frazemi

pridjev + poredbeni veznik + imenica

plašljiv kao miš (zec)

plah kao srna

5. Frazemi s rečeničnom strukturom

dvodijelne rečenice

fraz će strefiti koga
sišlo je srce u pete komu
oblio je hladan znoj koga
tresu se gaće [od straha] komu
klecaju (držću) koljena komu
diže se kosa [na glavi] [od čega] komu
ježi (naježi) se koža komu
ledi (sledila) se krv [u žilama] komu
noge su se odsjekle odsjekle
steže se srce komu

rečenice s neizrečenim subjektom

pola je koga nestalo

Najčešći tip hrvatskih frazema u korpusu ovoga rada jesu frazemi sa strukturom sveze riječi i frazemi s rečeničnom strukturom, dok frazemi sa strukturom fonetske riječi u proučavanom korpusu nisu potvrđeni. Po učestalosti se ističu i glagolski frazemi sveze riječi (14), dvodijelne rečenice s izrečenim subjektom (10 frazema) te poredbeni frazemi (3). Od frazema sa strukturom sveze riječi u korpusu prisutni su glagolski, imenični i pridjevni. U glagolskih frazema zastupljeni su strukturni tipovi: **glagol + imenica**, **glagol + prijedlog + imenica**, **glagol + pridjev + imenica**, **glagol + zamjenica + imenica**, **glagol + imenica + prijedlog + imenica**, **glagol + prijedlog + pridjev + imenica** i **glagol + poredbena čestica + pridjev + imenica**. Sljedeći su na redu po brojnosti frazema sveza riječi pridjevni frazemi koji broje sveukupno 3 frazema: 2 poredbena frazema i 1 **pridjev + glagol**. Naposljetku, imenični frazemi zastupljeni su sa samo dva primjera, ujedno i 2 strukturna tipa: **imenica + pridjev** i **imenica + veznik + imenica**. Skupina frazema s rečeničnom strukturom sastoji se od 10 dvodijelnih rečenica i jedne rečenice s neizrečenim (skrivenim) subjektom.

6.1.2. Struktura njemačkih frazema

1. Glagolski frazemi sa strukturom sveze riječi

1.1. imenska skupina + glagol

[član] + imenica + glagol

jdm. Angst einjagen (einflößen)
Fracksausen haben (bekommen, kriegen)
Schiss kriegen
Muffe haben
ein Hasenherz haben
ein Hasenfuß (Angsthase) sein

pridjev + imenica + glagol

weiche Knie haben (kriegen)

imenica + pridjev + glagol

die Hosen (gestrichen) voll haben

imenica + glagol + pridjev

jds. Hosen sind voll

prijedlog + <član> + imenica + glagol

von etw. Schieß haben
vor Angst sterben (vergehen)
vor Schreck zittern
sich in den Frack machen
(sich) zu Tode erschrecken

imenica + veznik + imenica + glagol

jdm. Angst und Bange machen
Blut und Wasser schwitzen

prijedlog + imenica + pridjev + glagol

vor Schreck kreidebleich werden

prijedlog + imenica + prijedlog + član + imenica + glagol

sich vor Angst in die Hose machen

prijedlog + zamjenica + pridjev + imenica + glagol

sich vor seinem eigenen Schatten fürchten

prijedlog + zamjenica + imenica + glagol

1.2. pridjevska skupina + glagol

glagol + pridjev + veznik + pridjev

jd. ist angst und bange

um sein Leben zittern

prijedlog + broj + imenica + glagol

in tausend Ängsten schweben

broj + imenica + glagol

tausend Tode sterben

glagol + <član> + <pridjev> + <član> + imenica

etw. verursacht jdm. eine Gänsehaut

jd. bekommt (hat) Gummibeine

jd. bekommt (kriegt) kalte Füße

jdm. bricht der Angstschweiß aus

jdm. geht die Muffe [eins zu hunderttausend]

jd. ist ein richtiger Hase

jdn. packte das kalte Grausen

jdm. saust der Frack

jdm. sträuben sich die Haare

jdn. überlief eine Gänsehaut

glagol + prijedlog + <član> + imenica

jd. ist in Angst geraten

etw. fährt jdm. in die Beine

glagol + [član] + imenica + prijedlog + <član> + imenica

jd. bekommt eine Gänsehaut [vor Angst]

jdm. stehen die Haare zu Berge

jdm. zittern (schlottern) die Knie vor Angst

jdm. fällt das Herz in die Hose

jdm. fährt der Schreck in die Glieder

jdm. ist der Schreck in die Knochen gefahren

jdm. sitzt (steckt) die Angst (der Schreck) noch in den Knochen j

dm. gefriert (erstarrt, gerinnt, stockt) das Blut in den Ader

jdm. geht der Arsch auf (mit) Grundeis

jdm. klappern die Zähne vor Angst

jdm. läuft eine Gänsehaut über den Rücken

jdm. rutscht (fällt, sinkt) das Herz in die Hose

jdm. sitzt Furcht (Angst) im Nacken

jdm. stand das Herz vor Schreck (Angst) still

glagol + prilog + član + imenica + glagol

jdm. bleibt fast das Herz stehen

**glagol + član + imenica + prijedlog + prijedlog + član
+ imenica + prijedlog + imenica**

jdm. schlägt das Herz bis zum Hals (im Halse) vor
Angst

2. Participni frazemi sa strukturom sveze riječi u njemačkom jeziku

particip prezenta + veznik + particip prezenta

zitternd und bebend

3. Imenični frazemi sa strukturom sveze riječi

prijedlog + imenica + veznik + imenica

mit Zittern und Zagen

4. Poredbeni frazemi

Glagolski poredbeni frazemi

**glagol + poredbeni veznik 'wie'+ [član] +
imenica / imenska skupina**

jdn. fürchten (meiden) wie die Pest

zittern wie Espenlaub

jdn./etw. fürchten (scheuen) wie der Teufel das

Weihwasser

**glagol + imenica + poredbeni veznik 'wie' +
particip perfekta**

jdm. ist die Kehle wie zugeschnürt

prilog + imenica + poredbeni veznik 'als' +

imenica + glagol

mehr Angst als Vaterland haben

Pridjevni poredbeni frazemi

**poredbeni veznik 'wie' + prijedlog + imenica
+ particip perfekta + <imenska skupina>**

wie vom Blitz getroffen

wie gelähmt sein vor Schreck

**poredbeni veznik 'wie' + particip perfekta +
glagol**

[da]stehen, [da]sitzen, sein wie versteinert

[da]stehen (stehenbleiben) wie angewurzelt

[da]stehen (stehenbleiben) wie festgenagelt [

5. Frazemi s rečeničnom strukturom

rečenice s neizrečenim subjektom

es mit der Angst [zu tun] bekommen (kriegen)

es überlief jdn. kalt

jdm. läuft es [heiß und kalt] über den Rücken / den Rücken hinunter

Prema nekim istraživanjima 75 % frazema njemačkog jezika čine glagolski frazemi (Jesenšek 2013: 29 prema Földes, Kühnert 1990: 16). Glagolski frazemi najbrojnija su i najraznolikija skupina frazema u njemačkom jeziku, a isto je potvrđeno i u prikupljenju korpusu. Naime, naš korpus broji 51 glagolski frazem i čak 18 strukturnih tipova. Sintaktička je osnova glagolskog frazema glagol i u gotovo svim primjerima proširen je imenicom ili imenskom skupinom. U jednom primjeru glagol je proširen pridjevnom skupinom. Imenični i participni frazemi sa strukturom sveze riječi potvrđeni su u samo jednom primjeru. Poredbeni frazemi čine posebnu skupinu frazema (*nominative Phraseme*) u kojima se nešto iz jedne domene s uspoređuje s nečime iz neke druge domene na temelju zajedničke sličnosti i tako živopisno prikazuje. Tipična sintaktička struktura komparativnog frazema sastoji se od 3 člana: objekta usporedbe, mjerila usporedbe i zajedničkog svojstva (Jesenšek 2013: 36). Dio komparativnih frazema jest poredbeni veznik „wie“ koji povezuje dijelove frazema. Osim veznika „wie“ koji je najčešći, u korpusu je potvrđen i veznik „als“. U frazeme s rečeničnom strukturom u njemačkom jeziku ubrajaju se frazemi sa strukturom zavisne rečenice. Prema uzoru na hrvatsku analizu frazema izdvojene su rečenice s neizrečenim subjektom kao posebna skupina.

6.2. Semantička analiza somatskih frazema

U mnogim jezicima svijeta najbrojniju skupinu frazema čine frazemi u kojima je barem jedna sastavnica dio ljudskog (katkad i životinjskog) tijela. Takvi se frazemi nazivaju somatskim frazemima, a njihovo istraživanje pridonosi boljem razumijevanju međusobno isprepletenih kompleksnih odnosa između jezika, kulture i kognicije i simbolike pojedinih dijelova ljudskog tijela (Kovačević 2012: 16). Ovisno o pristupu, somatskim frazemima smatraju se isključivo frazemi koji za sastavnicu imaju dio ljudskog tijela ili u tu skupinu mogu ući i frazemi koji za sastavnicu imaju dio životinjskog tijela, dušu/um ili unutarnje organe (Kovačević 2012:16).

Ljudsko je tijelo univerzalija – svi ljudi imaju iste dijelove tijela koji pak imaju istu funkciju. U frazemu se funkcija nekog dijela tijela isprepliće se sa simbolikom, koja pak u različitim kulturama i jezicima nije nužno istovjetna (Kovačević 2012: 17). Na primjer, u našoj se kulturi srce poistovjećuje s osjećajima, a glava i mozak s razumom, dok je u kineskoj kulturi

srce ujedno i simbol intelektualnog napora i ljubavi (Kovačević 2012: 17). Istraživanjem i komparativnom analizom somatskih frazema različitih jezika dolazi se do novih spoznaja o kulturama, ljudskom načinu razmišljanja i konceptualizaciji različitih pojava.

„Somatski frazemi većinom nastaju frazeologizacijom slobodnih skupova riječi ili sintagma, koji se zbog česte uporabe i metaforičnosti počinju ostvarivati kao ustaljeni i neslobodni leksiki spojevi ili sintagme: *držati jezik za zubima, sklopiti oči...*“ (Kovačević 2012: 17)“. Prijenos značenja temelji se na osnovi sličnosti (metaforizacija), bliskosti (metonimizacija) ili usporedbe opisanog ponašanja.

U hrvatskom korpusu frazema ovoga rada utvrđeno je 6 dijelova tijela koji čine somatsku sastavnicu frazema, a to su: koljena, kosa, kosti, koža, noge i srce te dvije tjelesne izlučevine: krv i znoj. Frazeme sa sastavnicom *tur* (*imati pun tur, napuniti tur*) nismo uvrstili u somatske frazemime jer se značenjski podudaraju s frazemima *imati pune gaće, napuniti gaće*, stoga smatramo da se *tur* u tom smislu odnosi na stražnji dio hlača.

Njemački korpus broji čak 13 dijelova tijela u funkciji somatske sastavnice frazema: *der Arsch* (dupe), *das Bein* (noga), *der Fuß* (stopalo), *der Nacken* (šija), *die Glieder* (udovi), *das Haar* (kosa), *die Haut* (koža), *das Herz* (srce), *die Kehle* (grkljan), *das Knie* (koljeno), *die Knochen* (kosti), *der Rücken* (leđa) i *der Zahn* (zub) te dvije tjelesne izlučevine: *das Blut* (krv) i *der Schweiß* (znoj) koje smo također uvrstili pod somatske frazeme.

Slijede razmatranja o svakom pojedinom dijelu tijela, njegovoj funkciji i simbolici te pripadajućim mu frazemima iz korpusa.

Koža (*die Haut*)

Hrvatski frazem:

koža se ježi (naježi) komu

Njemački frazemi:

jdm bekommt eine Gänsehaut [vor Angst]

etw. verursacht jdm. eine Gänsehaut

eine Gänsehaut überlief ihn

jdm. läuft eine Gänsehaut über den Rücken

Koža je najveći organ ljudskog tijela te ga u potpunosti prekriva. Primarna je funkcija kože zaštita tijela (od mehaničkih i kemijskih oštećenja, hladnoće, infekcija, dehidracije i sl.) i kao

takva ima vitalan značaj za zdravlje čovjeka. U navedenim frazemima istaknuta je sposobnost kostriješenja dlačica na koži koja se događa zbog pilomotornog refleksa uslijed neke intenzivne emocionalne reakcije (poput straha) ili hladnoće. U brojnim jezicima svijeta taj se fenomen naziva ‘guščja koža’ na temelju sličnosti s kožom operušane guske (njem. *Gänsehaut*; engl. *goose bumps*; grč. *χήναιο δέρμα*; tal. *pelle d'oca*; rus. *гусиная кожа*; polj. *gęsia skórka*; češ. *husí kůže*; mađ. *libabőr* itd.). U njemačkom jeziku termin *Gänsehaut* povezan je primarno s emocijom straha, pa se tako osjećaj ježenja kože uslijed straha, jeze ili užasa verbalizira tako da: netko može ‘dobiti guščju kožu’, nešto može nekome ‘prouzročiti guščju kožu’, nekoga može ‘obuzeti guščja koža’ ili nekome ‘guščja koža prolazi po leđima’. U hrvatskom jeziku taj se termin nije uvriježio, već se jednostavno kaže da se *koža nekome (na)ježi*.

Kosa (*das Haar*)

Hrvatski frazemi:

diže se kosa [na glavi] komu [od čega]

Njemački frazemi:

jdm. sträuben sich die Haare

jdm. stehen die Haare zu Berge

Ljudska kosa mnogo je duža nego kod ostalih sisavaca, a njezina glavna funkcija jest (fizička) zaštita glave. U brojnim kulturama kosa ima snažan simbolički potencijal. U mnogim kulturama tijekom povijesti kosa se smatrala „sjedištem duše“, navodi Kovačević (2012: 114). Također, korijen kose prodire ispod kože, što ga simbolički povezuje s unutrašnjim svijetom čovjeka. U našem korpusu pronađena su samo tri frazema sa sastavnicom *kosa*, i to u obliku *nekome se diže kosa [na glavi] [od čega]*. U njemačkom jeziku postoje dva ekvivalenta istoga frazema: djelomični ekvivalent *jdm. sträuben sich die Haare* i samo semantički ekvivalent *jdm. stehen die Haare zu Berge*). Navedeni su frazemi ponovno povezani s kostriješenjem dlaka na koži uslijed osjećaja straha i jeze. U frazemu *jdm. stehen die Haare zu Berge* ističe se njegova slikovitost i idiomatičnost, naime oblik kose u uspravnosti uspoređen je s oblikom brda.

Zub (*der Zahn*)

Njemački frazem:

jdm. klappen die Zähne vor Angst

Funkcija je zuba kidanje, usitnjavanje i žvakanje hrane, a u različitim kulturama ima različitu simboliku, pa može biti simbol veselja, mladosti, simbol napada i obrane, simbol vremena i slično (Kovačević 2012: 111). U našem korpusu pronađen je samo jedan primjer sa sastavnicom 'zub', i to u njemačkom jeziku, a odnosi se na reakciju tijela uslijed straha u vidu drhtanja vilice.

Vrat, šija (*der Nacken*)

Njemački frazem:

jdm. sitzt Furcht (Angst) im Nacken

Vrat je kompleksan dio ljudskog tijela s brojnim funkcijama: povezuje glavu s trupom te ju pridržava i omogućuje joj kretanje. Kroz vrat također prolaze živci koji omogućuju disanje, govor, vid. U raznim kulturama vrat se smatra sjedištem života, ljepote ili duše, a najčešće simbolizira vezu duše s ljudskim tijelom (Kovačević 2012: 115). U njemačkom jeziku postoji frazem 'sjediti nekome u vratu', koji se ostvaruje u tri različita značenja: 1. 'progoniti nekoga' (u hrvatskom jeziku postoji djelomični ekvivalent: *osjećati koga za vratom*), 2. 'vršiti pritisak na koga' (u hrvatskom jeziku postoje jedino frazemi sličnog značenja: *sjediti kome za vratom*: 'stalno kontrolirati koga'; *puhati za vrat (komu)*: 'uporno pratiti koga, uporno pratiti koga, biti stalni pratilac, onaj koji bi mogao preteći'), 3. 'nekoga obuzeti, nadvladati' (kao u frazemu nulte ekvivalencije *die Angst saß jdm. im Nacken*).

Grlo (*der Hals*), grkljan (*die Kehle*)

Njemački frazemi:

jdm. ist die Kehle wie zugeschnürt
etwas schnürt einem die Kehle zu
jemandes Kehle schnürt sich zusammen
vor Angst schlägt jdm. das Herz bis zum Hals

Vrat je ždrijelna šupljina u kojoj su smješteni dijelovi grkljana i jednjaka. Glavne su funkcije grkljana disanje i zaštita, a evolucijom taj unutrašnji organ dobiva sekundarnu funkciju: fonaciju, odnosno izvođenje glasa. Oba se frazema iz korpusa odnose na automatske fiziološke reakcije tijela uslijed osjećaja naglog uzbuđenja i straha. Naime, povećava se krvni tlak i rad srca, koje

kuca silnije i brže, odnosno u njemačkoj konceptualizaciji ‘srce nekome udara do grla’, a mišići postaju napeti, što dovodi do zatvaranja grkljanja.

Srce (*das Herz*)

Hrvatski frazemi:

hladno je komu oko srca
<imati> srce u gaćama
srce je palo (sišlo) komu u pete
srce je (stoji) komu u peti
srce je <skoro> stalo komu
srce se steže komu

Njemački frazemi:

ein Hasenherz haben
jdm. fällt (rutscht, sinkt) das Herz in die Hose
jdm. bleibt fast das Herz stehen
jdm. stand das Herz vor Schreck, Angst still
jdm. stockte das Herz vor Schreck
vor Angst schlägt jdm. das Herz bis zum Hals

Srce je vitalni unutrašnji ljudski organ čija je glavna funkcija pumpanje krvi. Srce omogućuje cirkulaciju te opskrbljuje svaki dio tijela kisikom i hranjivim tvarima te se zbog toga smatra jednim od najvažnijih ljudskih organa. Već u prvim civilizacijama i kulturama počinje razvoj simbolike srca. Srce je smatrano središtem tijela, i po svom mjestu i po svojoj funkciji, pa tako i sama riječ za srce u brojnim europskim jezicima dolazi iz praindoeuropskog korijena *krd*, koji je označavao i srce i središte (Šimundža 1991: 252). U staroegipatskoj i indijanskoj kulturi srce je simbol života i životne energije te volje, dok je u semitskoj, egipatskoj, indijskoj i muslimanskoj kulturi središte duhovnog života i mjesto susreta s Bogom (Šimundža 1991: 255–256). U kineskoj i grčko-rimskoj koncepciji srce je izvor hrabrosti. U brojnim kulturama (semitskoj, muslimanskoj, indijskoj, indijanskoj) srce predstavlja samu nutrinu čovjeka i njegovu individualnost, ono je središte ljudskog duha odnosno duše (Šimundža 1991: 255–256). Stare civilizacije (semitska, kineska) srce su doživljavale središtem inteligencije, doživljaja, misli, vjerovanja, djelovanja, a srce je, kaže Sirah, Bog dao ljudima „da razmišljaju“ (Šimundža 1991: 255). U tom smislu ističe se i poznata misao iz Saint-Exupéryjevog *Maloga princa*: „Evo moje tajne. Sasvim je jednostavna: čovjek samo srcem dobro vidi. Bitno je očima nevidljivo“. U kršćanskoj, a onda i današnjoj zapadnoj konceptualizaciji srce je ograničeno na značenje središta duhovnog, religioznog, psihološkog i, ponajprije, emocionalnog života. Srce je i simbol ljubavi, suosjećanja, prijateljstva, hrabrosti i moralnosti.

Srce, kao središte emocija i fizioloških procesa koji nastaju uslijed doživljaja snažne emocije, ima važnu ulogu u poimanju emocije straha. Fiziološki procesi vezani uz rad srca uslijed straha

izriču se u jeziku uobičajenim metonimijama kao što su privremeni prestanak, nepravilan ili (pre)snažan rad srca, pa tako *srce* može *nekomu (skoro) stati* i u njemačkom i u hrvatskom jeziku, u hrvatskom jeziku se može *stegnuti*, a u njemačkom je pak u stanju toliko snažno kucati da imamo osjećaj kao da ‘kuca do grla’. U frazem *jdm. fällt (rutscht, sinkt) das Herz in die Hose* srce je simbol hrabrosti. Isti se frazem u hrvatskom jeziku realizira u dvjema inačicama, pa *srce* može nekome *pasti u gaće (hlače)* ili pak u *pete*.

Leđa (*der Rücken*)

Njemački frazem:

jdm. läuft es [heiß und kalt] über den Rücken (den Rücken hinunter)

Leđa čine stražnju stranu ljudskog trupa te su sastavljena od mišića, kostiju, ligamenata i živaca. Leđa omogućuju fleksibilnost, kretanje i potporu glavi. Navedeni njemački frazem jedini je frazem u korpusu sa sastavnicom ‘leđa’ (*der Rücken*), a opisuje fiziološku reakciju tijela na osjećaj jeze koja se očituje u vidu ledenih i vrućih trnaca što prolaze leđima.

Kosti (*die Knochen*)

Hrvatski frazemi

uliti (utjerati) komu strah u kosti

Njemački frazemi:

*der Schreck ist jdm. in die Knochen gefahren
der Schreck (die Angst) sitzt (steckt) jdm. noch
in den Knochen*

Kost je tvrdi organ i dio kostura (skeleta). U jeziku kosti najčešće simboliziraju čvrstoću, snagu, krepost i neuništivost života (Kovačević 2012: 124). U navedenim frazemima funkcija somatske sastavnice *kost* naglašavanje je intenziteta emocije straha. U sva tri frazema posreduje se slika emocije koja je toliko jaka da prodire u unutrašnji najčvršće i najtrajnije dijelove ljudskog tijela – kosti.

Dupe (*der Arsch*)

Njemački frazem:

jdm. geht der Arsch auf (mit) Grundeis

Stražnjica, odnosno u prijevodu vulgarnog izraza ‚der Arsch‘ dupe, stražnji je dio tijela na kojemu se sjedi. U navedenom frazemu, koji inače pripada vulgarnom diskursu, ‚dupe‘ je metonimija crijeva, a izrazom se aludira na kruljenje crijeva u situaciji straha, koje se, pak, uspoređuje s bukom koju stvara kopnjenje *pridnenog leda*³.

Noga (*das Bein*)

Hrvatski frazem
noge su se komu odsjekle

Njemački frazemi:
etw. fährt jdm. in die Beine
der Schreck fährt jdm. in die Glieder
jd. bekommt (hat) Gummibeine

Noge su donji ekstremiteti i organi hoda, nose težinu tijela te održavaju stabilnost. U hrvatskom jeziku *noga* simbolizira stabilnost, snalažljivost, samostalnost, razboritost (Kovačević 2012: 118). Navedenim frazemima u hrvatskom i njemačkom jeziku izražava se osjećaj slabosti u nogama koji prati emociju straha. Posebno je slikovit frazem *jd. bekommt Gummibeine* u kojemu ‚gumene noge‘ koje netko ‚dobije‘ uslijed snažnog straha simboliziraju nedostatak stabilnosti.

Koljeno (*das Knie*)

Hrvatski frazem
koljena klecaju (dršću) komu

Njemački frazemi:
jdm. zittern (schlottern) die Knie vor Angst
weiche Knie haben (kriegen)

Koljeno je najveći zglob u tijelu te nosi većinu težine tijela. U jeziku obično simbolizira sjedište tjelesne snage i čovjekov autoritet i društvenu moć (Kovačević 2012: 118). U navedenim frazemima klecanje koljena kao i ‚meka koljena‘ ukazuju na osjećaj straha i slabosti u nogama koja često prati tu emociju.

³ *Pridneni led* (*Grundeis, anchor ice*) led je pod vodom koji je učvršćen za dno, a najčešće nastaje u brzim rijekama u razdobljima ekstremno niskih temperatura.

Stopalo (*der Fuß*)

Njemački frazemi:

ein Hasenfuß sein

jmd. bekommt (kriegt) kalte Füße

Stopalo je organ na završnom dijelu noge kojim se oslanja na zemlju. Niži dijelovi ljudskog tijela obično nose negativnu konotaciju ili se vezuju uz negativne emocije i ponašanja. U oba njemačka frazema stopalo simbolizira bijeg od nečega što je, pak, posljedica straha. Navedeni frazemi nemaju ekvivalenta u hrvatskom jeziku, međutim, postoji frazem *dati petama vjetra*, u kojemu somatizam *peta* simbolizira bijeg. ‘Biti zečje stopalo’ (*ein Hasenfuß sein*) ukazuje na nedostatak hrabrosti i sklonost bijegu, a označava kukavicu. Ako netko ‘dobije hladna stopala’ (njem. *jd. bekommt kalte Füße*, engl. *get/have cold feet*) znači da se uplašio i odustao od svoje namjere. Podrijetlo frazema nije poznato, međutim, postoji više mogućih objašnjenja. Naime, u stanju velikog stresa i straha krv se preusmjerava u mišiće i mozak, pa u ostalim dijelovima tijela dolazi do lošije cirkulacije, što može prouzrokovati da nam noge doslovno postanu hladne. Drugo objašnjenje nadovezuje se na epizodu iz romana „Ut mine Stromtid“ (*Aus meiner Volontärszeit*) iz 1862. godine u kojemu kartaš osvaja veliki dobitak te, da bi otišao prije nego sve izgubi, govori da mora otići kući jer je u hladnom podrumu u kojemu su igrali ‘dobio hladne noge’ (Redensarten-index: s.v. *kalte Füße bekommen/kriegen*).

Krv (*das Blut*)

Hrvatski frazem

ledi se (sledila se) krv [u žilama] komu

Njemački frazemi:

jdm. gefriert (erstarrt, gerinnt, stockt) das Blut in den Ader

Blut und Wasser schwitzen

Krv je tjelesna tekućina koja teče kroz žile tijela te je od vitalnog značaja za ljudski (i životinjski) organizam. Izraz *ledi se krv u žilama komu*, kao i njegov njemački ekvivalent (‘ledi’ ,ledi‘, odnosno ‘zgrušava’ se krv u žilama komu), koristi se u situaciji paničnog straha i užasa. Usljed akutnog stresa stvara se više fibrina te krv u tijelu zaista postaje gušća. Hladnoća je također uobičajen simptom straha i često je neizravno izražena u frazemima koji znače strah,

primjerice nekome mogu ,cvokotati zubi od straha‘, a može se i *tresti od straha*. Frazem ,znojiti krv i vodu‘ upućuje na biblijsku motiviranost: „A ukaza mu se anđeo s neba koji ga ohrabri. A kad je bio u smrtnoj muci, usrdnije se molio. Bijaše znoj njegov kao kaplje krvi koje su padale na zemlju (Lk 22, 43-44).“

Znoj (*der Schweiß*)

Njemački frazemi:

oblio ga je hladan znoj
mir brach der Angstschweiß aus

Znoj je tjelesna tekućina koja se luči kroz kožu i važan je čimbenik u regulaciji tjelesne temperature. Znoj obično simbolizira naporan trud ili veliku muku. Hladan znoj, odnosno ‘znoj straha’ u njemačkom jeziku, ukazuje na stanje šoka i velikoga straha.

6.3. Konceptualna analiza frazema

Dok se u leksiku svakog jezika taloži cjelokupno ljudsko znanje o svijetu, frazeološki fond jezika pokriva znanje o čovjeku – njegovu fizičkom i psihičkom biću (Hrnjak 2004: 23). Tako u raznim jezicima svijeta postoje brojni frazemi kojima se opisuju ljudske emocije, a emocije ljutnje i straha posebno su razrađene. I u hrvatskoj frazeologiji najzastupljenije su negativne emocije poput straha, ljutnje i tuge, a zatim slijede pozitivne emocije (iznenađenje i sreća), a najmanje je ostvarena negativna emocija gađenja (Kovačević 2016: 522). Pri lingvističkom proučavanju emocija nezaobilazan je metaforički pristup tumačenja emocija u lingvistici koji potpisuju Lakoff i Johnson (1980). Osnovna tvrdnja njihovih studija jest da se ljudske emocije, apstraktne po svojoj prirodi, u jeziku najčešće konceptualiziraju i izražavaju metaforama utemeljenima na tjelesnom iskustvu.

Thought is imaginative, in that those concepts which are not directly grounded in experience employ metaphor, metonymy, and mental imagery all of which go beyond the literal mirroring, or representation, of external reality. It is this imaginative capacity that allows for ‘abstract’ thought and takes the mind beyond what we can see and feel. The imaginative capacity is also embodied – indirectly – since the metaphors, metonymies, and

images are based on experience, often bodily experience. Thought is also imaginative in a less obvious way: every time we categorize something in a way that does not mirror nature, we are using general human imaginative capacities. (Lakoff 1987: xiv)

Fenomenu ljudskih emocija inherentna je apstraktnost, pa možemo o njima govoriti i konceptualizirati ih tek onda kad ih preselimo iz nevidljivog i nedodirljivog svijeta duha u vidljivi, objektivan svijet fizičkih reakcija tijela, smatra Dobrovol'skij (1995: 318). Takav naziv konceptualiziranja emocija zasniva se na metonimijskom principu (engl. *general metonymic principles*), navodi Kövecses (1990: 73), koji smatra da koncept emocije čine fiziološki efekti i ponašajne (bihevioralne) reakcije. I drugi lingvisti zagovaraju stajalište da su konceptualne metafore za emocije utemeljene zapravo na metonimijama (*metonymy-based metaphor*). Udruženo djelovanje metafore i metonimije naziva se metaftonimija, a termin je prvi skovao L. Goossens (1990).

Semantičku reprezentaciju *straha*, utemeljenu na procesima metaforizacije i metonimizacije u jeziku, Kövecses (1990: 79) oblikuje na sljedeći način:

1. opasna situacija
2. postojanje straha
3. pokušaj uspostavljanja kontrole
4. gubitak kontrole
5. bijeg.

Metonimijski načini konceptualizacije u jeziku, o kojima najopširnije piše Kövecses (1990), odnose se na: simptome gubitka sposobnosti govorenja, razmišljanja, disanja, kretanja, zatim na simptome agitacije, povišenog pulsa, nepravilnog pulsa, bljedila, pada tjelesne temperature, znojenja, nervoze u želucu, defekacije, suhih usta, a naposljetku u tu skupinu ubraja se i uplašen pogled, dizanje vlasi s glave, ježenje kože, trzanje i bijeg.

Dobrovol'skij polazi od teze da je nemoguće svesti sve frazeme vezane uz emociju straha na jednu određenu *izvornu domenu* (engl. *source domain*) te da nije praktično, a ni potrebno utvrditi onoliko izvornih domena koliko postoji idiomatskih slika, pa predlaže alternativni pristup,

odnosno *treći put* (1995: 328). Koncept *straha* svodi na četiri metaforička modela⁴ (tri konceptualne metonimije i jednu konceptualnu metaforu) utemeljena na četiri osnovne ponavljajuće izvorne domene:

- 1) STRAH JE HLADNOĆA
- 2) STRAH JE DEFEKACIJA
- 3) STRAH JE FIZIČKA SLABOST
- 4) STRAH JE NEPRIJATELJSKO BIĆE

U našem je istraživanju analizom prikupljenog korpusa utvrđeno čak deset metaforičkih modela (utemeljenih na ponavljajućim izvornim domenama) od kojih je šest zajedničkih modela / konceptualnih metafora, a preostala četiri modela pripadaju isključivo hrvatskom jeziku. Važno je naglasiti da je većina analiziranih frazema utemeljena na metonimijama, dok se metafore pojavljuju najčešće u slobodnim vezama riječi, pa su iz tog razloga izostavljene iz analize. Međutim, pojedini ustaljeni izrazi koji su djelomično desemantizirani ubrojani su u analizu, da bi se što preciznije obuhvatilo i usporedilo koncept straha u hrvatskom i njemačkom jeziku. U svrhu preglednosti navedeni su izrazi u kojima je glagol osnovna sastavnica, dok su sve varijacije istoga izraza pobrojane u *Popisu djelomično desemantiziranih hrvatskih frazema sa sastavnicom „strah“* u jedanaestom poglavlju.

6.3.1. Zajednički koncepti

Prvi metaforički model po uzoru na Hrnjak (2004: 24) i njezinu konceptualnu analizu emocije straha umjesto STRAH JE FIZIČKA SLABOST odredili smo kao **STRAH JE IZVANREDNO STANJE ORGANIZMA**. S obzirom na raznolikost koncepata koji pripadaju istom metaforičkom modelu, u nastavku navodimo u pet podskupina metaforičkog modela.

⁴ Dobrovol'skijev termin.

Prva podskupina jest **STRAH JE FIZIČKA SLABOST**, a pripadaju joj frazemi u kojima se emocija straha poistovjećuje s fizičkom slabosti koja nastaje kao posljedica, odnosno fiziološka reakcija tijela na strah. Fizička slabost pritom se očituje kao gubitak osjećaja u donjim ekstremitetima ili cijelome tijelu, gubitak ravnoteže i sposobnosti kretanja:

Hrvatski frazemi:

noge su se komu odsjekle
obamrijeti od straha

Njemački frazemi:

jdm. hat (bekommt) Gummibeine
weiche Knie haben (kriegen)
vor Schreck wie gelähmt sein

Drugu podskupinu tog modela čini **STRAH JE UKOČENOST**. U navedenoj skupini fizička slabost očituje se kao osjećaj ukočenosti i ukopanosti na mjestu, odnosno gubitak sposobnosti kretanja i bijega. Takozvano smrzavanje (engl. *freezing response*) tipična je reakcija čovjeka (i životinje) na ekstremni strah. U njemačkom se jeziku ukočenost povezuje i s buljenjem ('zabuljiti se u zmiju kao kunić'), a obje riječi dijele isti korijen *starr*.

Hrvatski frazemi:

fraz će ga strefiti
dobiti frase
okameniti se od straha
paralizirati se od straha
skameniti se (od straha)
ukočiti se od straha
zdrvenjeti se od straha

Njemački frazemi:

vor Schreck erstarren
wie vom Blitz (Donner) gerührt (getroffen)
wie ein Kaninchen die Schlange anstarren
wie versteinert [da]stehen ([da]sitzen, sein)
wie angewurzelt [da]stehen (stehenbleiben)
wie festgenagelt [da]stehen (stehenbleiben)

Sljedeću podskupinu čini **STRAH JE NEPRAVILNO KUCANJE SRCA** u kojemu se emocija straha manifestira kao prejako lupanje srca, trenutačni zastoj rada srca ili subjektivan osjećaj prestanka rada srca:

Hrvatski frazemi:

steže se komu srce
srce komu skoči u grlo

Njemački frazemi:

vor Angst schlägt jdm. das Herz bis zum Hals
(im Halse)
jemandem bleibt fast das Herz stehen
jdm. stand das Herz vor Schreck, Angst still

Četvrtoj podskupini pripada **STRAH JE PROMJENA BOJE U LICU**. Boje se često vežu uz izražavanje emocija u jeziku. Primjerice, u hrvatskom će jeziku čovjek: *pozelenjeti* i *od muke* i *jeda* i *zavisti* i *straha*, a *pocrvenjet* će *od stida* ili *uzbuđenja*. S druge strane u njemačkom jeziku čovjek će: 'pocrvenjeti od srama', 'zbunjenosti' pa čak i 'bijesa' (u razgovornom jeziku),

‘požutjeti od zavisti’ te ‘pozelenjeti’ i ‘poplavjeti (požutjeti)’ od bijesa. Frazemi koji pripadaju toj skupini utemeljeni su na slici promjene boje u licu u vidu bljedila ili zelenila:

Hrvatski frazemi:

pozelenjeti od straha
(pro)bljedjeti od straha (kao kreda)

Njemački frazemi:

bleich wie Kreide sein (werden)
vor Schreck kreidebleich werden
weiß (bleich) wie die (gekalkte) Wand sein
(werden)
weiß wie Kalk sein (werden)

Posljednju podskupinu čini model **STRAH JE NIJEMOST** u kojemu se kao iznenadna reakcija tijela na strah ističe nesposobnost govora:

Hrvatski frazemi:

maca popapala jezik

Njemački frazemi:

zanimemti od straha
stumm vor Angst

Drugi metaforički model jest **STRAH JE HLADNOĆA**. U frazemima koji pripadaju navedenoj skupini osjećaj straha poistovjećuje se s osjećajem hladnoće u tijelu, a očituje se kao subjektivan osjećaj hladnoće u tijelu (npr. oko srca ili u žilama):

Hrvatski frazemi:

ledi se (sledila se) krv [u žilama] komu
hladno je komu oko srca
slediti se (od straha)
smrznuti se (od straha)

Njemački frazemi:

jdm. gefriert (erstarrt, gerinnt, stockt) das Blut
in den Ader
jmd. bekommt/kriegt kalte Füße
es überlief jdn. kalt
jdn. packte das kalte Grausen
jdm. klappen die Zähne vor Angst

Podskupinu tog metaforičkog modela čini konceptualna metafora **STRAH JE DRHTANJE**. Drhtanje tijela posljedica je hladnoće, odnosno promjene tjelesne temperature tijela koja nastaje zbog oslabljene cirkulacije:

Hrvatski frazemi:

strah i trepet
drhtati od straha
klecati od straha

Njemački frazemi:

jdm. zittern (schlottern) die Knie vor Angst
zittern wie Espenlaub
zitternd und bebend

podrhtavati od straha
stresti se (od straha)
tresti se (od straha)
tresti se nad kim
strah i trepet
koljena klecaju (dršću) komu

mit Zittern und Zagen

Konceptualna metafora STRAH JE HLADNOĆA ostvaruje se i kao varijacija STRAH JE ZNOJENJE. Znojenje je također izvanredna fiziološka reakcija tijela na strah. Naime, uslijed aktivacije simpatičkog sustava aktiviraju se i znojne žlijezde u sklopu instinkta za preživljavanjem. Znoj smanjuje trenje tijela i omogućuje bolje prianjanje stopala i ruku pri penjanju, trčanju i sličnim aktivnostima.

Hrvatski frazemi:
oblio ga je hladan znoj
preznojiti se od straha
znojiti se od straha

Njemački frazemi:
jdm. bricht der Angstschweiß aus
Blut und Wasser schwitzen

Naposljetku, STRAH JE HLADNOĆA ostvaruje se i kao STRAH JE JEŽENJE KOŽE. Ježenje kože je pilomotorna refleksna reakcija tijela i primarno je povezana s instinktom preživljavanja, a u sklopu evolucije kod ljudi taj se refleks počinje povezivati s emocionalnim reakcijama na strah, bijes ili čak ugodu. Očituje se kao ježenje dlačica na tijelu ili vlasišta:

Hrvatski frazemi:

Njemački frazemi:
jdn bekommt eine Gänsehaut [vor Angst]
etw. verursacht jdm. eine Gänsehaut
eine Gänsehaut überlief ihn
jdm. läuft eine Gänsehaut über den Rücken
jdm. sträuben sich die Haare
jdm. stehen die Haare zu Berge

Trećem metaforičkom modelu STRAH JE DEFEKACIJA pripadaju sljedeći frazemi:

Hrvatski frazemi:
imati pune gaće / napuniti gaće
(imati) srce u gaćama
tresu se komu gaće [od straha]

Njemački frazemi:
jdm. geht der Arsch auf (mit) Grundeis
sich in den Frack machen
Fracksausen haben

usrati se ko grlica⁵
imati pun tur / napuniti tur
upišati se od straha
usrati se od straha

Fracksausen bekommen (kriegen)
jdm. rutscht (fällt, sinkt) das Herz in die Hose
jemandes Hosen sind voll
jmdm. geht die Muffe⁶ (eins zu
hunderttausend)
Muffe (Muffensausen) haben
sich vor Angst in die Hose machen
die Hosen (gestrichen) voll haben
Schiss haben von etw.
Schiss kriegen

U navedenu modelu strah se također poistovjećuje s fiziološkom reakcijom tijela na strah. Naime, uslijed emocija straha i tjeskobe aktivira se simpatički živčani sustav kako bi se organizam što bolje pripremio na opasnost koja mu prijeti. Prilikom emocije straha usporava se rad crijeva i pražnjenje mokraćnog mjehura, no uslijed osjećaja tjeskobe pojačano se izlučuje adrenalin, što dovodi do simptoma nelagode u truhu te potrebe za (hitnom) defekacijom i uriniranjem (Margulies 2004: 136).

Navedena konceptualna metonimija jedna je od najplodnijih konceptualizacija za strah. Na njoj se temelji veliki broj frazema iz korpusa, kako u hrvatskom, tako i u njemačkom jeziku. Frazemi vezani uz defekaciju u njemačkom jeziku koriste se kako bi povećali slikovitost izrečenoga (Ciešlarová 2012: 13). S druge strane, u hrvatskom se jeziku navedeni metaforički model često veže uz nedostojanstven strah koji je rezultat nečijeg kukavičluka pa se izriče na podrugljivi način (Hrnjak 2004: 28).

Četvrti metaforički model jest STRAH JE ŽIVOTINJA, i to najčešće zec, no u hrvatskom jeziku osim zeca zoonimne komponente mogu biti grlica, miš i srna. Svi navedeni frazemi apostrofiraju osobinu plašljivosti u čovjeka i poistovjećuju je s plašljivosti određenih životinja:

Hrvatski frazemi:

Njemački frazemi:

⁵ Frazem pripada razgovornom jeziku: Žargonaut (s. v. *usrati se ko grlica*).

⁶ Riječ *die Muffe* (spojnica) u navedenim frazemima koristi se kao eufemizam u značenju 'anus' (Redensarten Index: s.v. *jemandem geht die Muffe*).

plašljiv kao miš
plah kao srna
plašljiv kao zec

ein Hasenherz haben
ein Hasenfuß (Angsthase) sein
jd. ist ein richtiger Hase

Predloženi metaforički model dio je šireg modela: ŽIVOTINJE SU LJUDI, koji „odražava ljudsku potrebu za personifikacijom/antropomorfizacijom, tj. tumačenjem svijeta svođenjem na ljudsku razinu“ (Milić 2013: 200).

Peti metaforički model STRAH JE DOLJE pripada u širem smislu *orijentacijskoj metafori DOLJE JE LOŠE* (za razliku od metafore GORE JE DOBRO). Orijentacijske metafore temelje se na prostornoj orijentaciji (Lakoff 2003: 15). Orijentacijskim metaforama izražavaju se i neke druge emocije. Primjerice, u engleskom jeziku Lakoff izdvaja metafore SREĆA JE GORE, TUGA JE DOLJE te navodi primjere:

I'm feeling up. That boosted my spirits. My spirits rose. You're in high spirits. Thinking about her always gives me a lift. I'm feeling down. I'm depressed. He's really low these days. I fell into a depression. My spirits sank. (Lakoff 2003: 15).

U frazemima prikupljenim u korpusu somatske sastavnice donji su dijelovi tijela (koljena, pete) i/ili apostrofiraju pad, odnosno silaznu putanju:

Hrvatski frazemi:
(imati) srce u gaćama
koljena klecaju (dršću) komu
sišlo je komu srce u pete

Njemački frazemi:
jdm. rutscht (fällt, sinkt) das Herz in die Hose

Posljednji zajednički metaforički model jest STRAH JE SMRT. U njemu se strah izjednačava sa smrću, neizbježnim prirodnim procesom koji je od pamtivijeka do danas ostao temeljni ljudski strah, da bi se dočarao intenzitet emocije.

Hrvatski frazemi:
umirati (umrijeti) od straha
živ umrijeti (premrijeti) [od straha]
premirati (premrijeti) od straha
zimirati (zamrijeti) od straha

Njemački frazemi:
vor Angst sterben (vergehen)
(sich) zu Tode erschrecken
tausend Tode sterben

6.3.2. Koncepti u hrvatskom jeziku

U korpusu frazema hrvatskog jezika utvrdili smo četiri koncepta (metaforička modela) koja u njemačkom jeziku nismo pronašli. To ih čini specifičnima za hrvatski u odnosu na njemački jezik.

Prvi konceptualni model **STRAH JE BIJEG** aludira na tipičnu ljudsku reakciju na opasnost i strah (tzv. *borba ili bijeg*, odnosno *fight or flight*). U izdvojenim frazemima čovjek bježi ili je stjeran u *orahovu ljusku* odnosno *tikvu* (nepoznata motiviranost) ili *mišju rupu*, što je, pak, motivirano ponašanjem miša i pripisanoj mu osobini plašljivosti:

sabiti koga u u orahovu ljusku / u mišju rupu / u tikvu⁷
sakriti se (zabiti se, zavući se) u mišju rupu

Drugi konceptualni model **STRAH JE POLA ČOVJEKA** temelji se na dvama frazemima u kojima se strah izjednačava sa smanjivanjem za polovicu prirodne veličine:

pola je koga nestalo
skratiti komu pola života

U metaforičkom modelu **STRAH JE IZNENAĐENJE** emocija straha poistovjećuje se s emocijom iznenađenja, što daje zaključiti da je u određenim situacijama proživljavanja emocije straha komponenta iznenađenja sastavni i nerazdruživi dio emocije straha:

frapirati se od straha
preneraziti se od straha
zabezeknuti se od straha
zapanji(va)ti se od straha
zgranuti se od straha

⁷ O plašenju i zastrašivanju u hrvatskim dijalektalnim frazemima pisale su Malnar Jurišić i Menac-Mihalić (2019).

Posljednji metaforički model **STRAH JE TRZANJE** u širem smislu pripada modelu **STRAH JE FIZIČKA SLABOST** (ili: **IZVANREDNO STANJE ORGANIZMA**). Strah se ovdje očituje kao trzanje mišića odnosno tijela:

brecati se od straha (brecnuti se od straha)
prenuti se od straha
prezanje od straha (prezati od straha, prezav od straha)
trgnuti se od straha

6.3.3. Koncept straha u hrvatskoj i njemačkoj frazeologiji

U svojim studijama emocija, a napose emocije ljutnje, Lakoff i Kövecses (Kövecses 2003: 14) utvrdili su kako metafore koje sačinjavaju koncept ljutnje nisu arbitrarne, već su motivirane ljudskim tijelom i njegovim fiziološkim procesima. Konceptualnom analizom frazema iz korpusa došli smo do zaključka da se navedena tvrdnja odnosi i na emociju straha u hrvatskom i njemačkom jeziku. Naime, polovicu koncepata zajedničkih hrvatskom i njemačkom jeziku čine konceptualne metonimije koje opisuju uobičajene fiziološke reakcije tijela kada iskusi osjećaj straha. Konkretno, radi se o sljedećim fiziološkim procesima: fizička slabost i ukočenost tijela, nepravilno kucanje srca, promjena boje u licu, pad tjelesne temperature (osjećaj hladnoće), drhtanje, znojenje, ježenje kože, defekacija i uriniranje. Navedeni tjelesni simptomi na kojima se temelje konceptualne metonimije dio su šireg metaforičkog koncepta **STRAH JE TEKUĆINA U SPREMNIKU**, navodi Kövecses (2003: 23/24). Metafora spremnika predstavlja ljudsko tijelo koje dijeli koža od ostatka svijeta i u tom smislu omogućuje konceptualizirati perspektivu što je unutar, a što izvan ljudskog tijela (Kövecses: 2003: 37). Navedeni metaforički koncept obuhvaća 3 metaforička modela (**STRAH JE IZVANREDNO STANJE ORGANIZMA**, **STRAH JE HLADNOĆA**, **STRAH JE DEFEKACIJA**) i sve njihove podskupine te broji ukupno 87 frazema. Utvrđeno je da je metafora *spremnika* gotovo univerzalna⁸ u svim kulturama u koneptualizaciji tijela naspram emocija (Kövecses: 2003: 37). I u našoj se analizi ispostavilo, kao što je već spomenuto, da se fiziološke reakcije tijela konceptualiziraju istim metonimijama i u hrvatskom i u njemačkom jeziku, što je lako objašnjivo činjenicom da su ljudsko tijelo, njegova fiziologija, ali i reakcije na snažne emocije univerzalne. To ne znači da se u svim kulturama emocije

⁸ Gotovo univerzalna metafora (engl. near-universal) ona je metafora koja je pronađena u brojnim jezicima koji nisu međusobno srodni (Kövecses 2003: 37).

konceptualiziraju na jednake načine, već da se one konceptualiziraju unutar okvira koji im nameće univerzalnost tijela i emocija (Kövecses: 2003: 164). Uzmimo primjer iz naše analize. U hrvatskom jeziku fizička slabost čiji je uzrok strah izražava se slikom *odsječenih nogu*, dok se taj isti simptom u njemačkom jeziku posreduje slikom *gumenih nogu*. Ako pak govornik hrvatskog jezika želi opisati osjećaj naglog porasta pulsa što ga prati osjećaj straha reći će da mu je *srce skočilo u grlo*, dok će govornik njemačkog jezika za isti simptom reći da njegovo *srce kuca do grla*.

Slične razlike postoje i u drugom zajedničkom metaforičkom modelu – modelu hladnoće i trećem modelu – modelu defekacije. Uzmimo primjer fenomen koji je opisan unutar drugog metaforičkog modela – ježenje kože. Ježenje kože pilomotorni je refleks tijela sisavaca, a u njemačkom jeziku, ali i u brojnim drugim jezicima, taj se fenomen posreduje slikom operušane kože guske (*die Gänsehaut*) na temelju vizualne sličnosti. Hrvatski jezik spomenutu metaforu ne poznaje, već se u slučaju istog refleksa jednostavno kaže da se *koža nekome naježi(la)*.

Četvrti metaforički model STRAH JE ŽIVOTINJA (6 frazema), odnosno ŽIVOTINJE SU LJUDI pripada konceptualnoj kategoriji koja je taksonomijski ustrojena, što ju čini kognitivnom univerzalijom (Milić 2013: 200). Ontološko preslikavanje u kojemu se referent spušta na nižu razinu (razinu životinje) objašnjava se ljudskom potrebom za razumijevanjem sebe i svijeta oko sebe (Milić 2013: 200). Takvo preslikavanje potvrđeno je i u hrvatskom i u njemačkom jeziku: instinktivnom ponašanju životinja kao što su zec, miš, srna i grlica pripisuje se ljudska osobina, u ovom slučaju plašljivost.

Prostor i metaforizacija utemeljena na njemu često su esencijalni dijelovi određenog koncepta (Lakoff 2003: 19). Peti metaforički model STRAH JE DOLJE (4 frazema) pripada prostornoj (orijentacijskoj) metafori LOŠE JE DOLJE. Prostorne metafore kulturološki su uvjetovane te reflektiraju vrijednosti pojedine kulture. Iz analize proizlazi da se strah kao negativna ljudska emocija u obje kulture metaforički smješta dolje, što ne čudi s obzirom na to da se u brojnim kulturama upravo negativno vezuje uz dolje, za razliku od pozitivnog koje je smješteno gore.

Naposljetku, šesti zajednički metaforički model STRAH JE SMRT (7 frazema) povezuje strah s konceptom smrti – još jednom univerzalijom iz područja ljudske kulture i iskustva.

Jedno od osnovnih pitanja koje se nameće prilikom istraživanja emocija metodama kognitivne lingvistike jest: sačinjavaju li konceptualne metafore kulturalne modele emocija ili ih jednostavno odražavaju (Kövecses: 2003: 17)? Trenutno nema dovoljno istraživanja koja bi dokazala jednu ili drugu tvrdnju, već se pretpostavlja da neke metafore zaista kreiraju našu realnost, dok ju ostale samo zrcale (Kövecses 2003: 17).

6.4. Kontrastivna analiza

Središnji pojam unutar područja kontrastivne frazeološke analize jest ekvivalencija frazema. Ekvivalencija općenito podrazumijeva „odnos dvaju ili više lingvističkih entiteta koji se na temelju postojanja (kompleksa) relevantnih zajedničkih obilježja konceptualiziraju kao istovrijedni u određenom aspektu“ (Čagalj, Svitkova 2014: 1 prema Dolník 1999: 47). Postoje četiri tipa frazeološke ekvivalencije: potpuna ili apsolutna, djelomična ili parcijalna, samo semantička te nulta ekvivalencija.

6.4.1. Potpuna ekvivalencija

Potpuna ili apsolutna ekvivalencija podrazumijeva da se frazeološke jedinice podudaraju u svim kriterijima, odnosno da su istovrijedne i na razini slikovitosti i na planu izraza. Takvi frazemi imaju isti leksički sastav i gramatička obilježja, a mogu biti istovrijedni i na stilističkoj razini (Čagalj, Svitkova 2014: 2). Većinu te skupine čine internacionalizmi i europeizmi, „čije zajedničko podrijetlo seže u kulturnu baštinu šire ili uže shvaćenoga europskog prostora, odnosno, u antička vremena i starovjekovnu mitologiju, biblijsku predaju, stariju književnost ili pak historiografiju (Čagalj, Svitkova 2014: 2).“

<i>Hrvatski frazemi:</i>	<i>Njemački frazemi:</i>
umrijeti od straha	vor Angst sterben (vergehen)
ledi se komu krv u žilama	jdm. gefriert (stockt, gerinnt, erstarrt) das Blut in den Adern
nekome se diže kosa na glavi	jdm. sträuben sich die Haare

nekomu je srce stalo od straha	jdm. stand das Herz vor Schreck (Angst) still
palo je komu srce u gaće	jdm. rutscht (fällt, sinkt) das Herz in die Hose
imati pune gaće	die Hosen voll (gestrichen) haben
koljena klecaju (dršću) komu <od straha>	jdm. zittern (schlottern) die Knie vor Angst
bojati se <svoje> vlastite sjene	sich vor seinem eigenen Schatten fürchten
nasmrt <se> prepasti	<sich> zu Toden erschrecken

6.4.2. Djelomična ekvivalencija

Djelomična ili parcijalna ekvivalencija mnogo je češća od apsolutne. Radi se o frazemima među kojima postoje „manja ili veća odstupanja na formalnom, semantičkom, stilističkom, pragmatičkom, motivacijskom i/ili nekom drugom jezičnom planu (Čagalj, Svitkova prema Mlacek 2008: 25).“ Nepodudarnosti u frazemima mogu se očitovati na leksičkoj, morfološkoj, sintaktičkoj strukturnoj razini, a često se radi i o kombinaciji navedenih nepodudarnosti.

<i>Hrvatski frazemi:</i>	<i>Njemački frazemi:</i>
probljedjeti / biti blijed od straha kao kreda (kreč, zid, krpa, smrt)	vor Schreck kreidebleich (= blijed kao kreda) werden
imati pune gaće napuniti gaće imati pun tur napuniti tur	jds. Hosen sind voll (= nečije gaće su pune)
usrati (upišati) se od straha <u gaće>	sich vor Angst in die Hose machen sich in den Frack (= frak) machen Schiss haben von etwas Schiss kriegen
nekomu se steglo grlo <od straha>	die Angst schnürte jdm. die Kehle zu (= strah je zavezao nekome grlo)
bojati se nekoga kao samog vruga (kao žive vatre)	jdn. fürchten wie die Pest (= kuga)
bojati se koga/čega kao vrug od tamjana	jdn./etw. fürchten (scheuen) wie der Teufel das Weihwasser (= sveta voda)
drhtati kao prut (šiba) na vodi	zittern wie Espenlaub (lišće jasike)
plašljiv kao zec (miš)	ein richtiger (= pravi) Hase sein (= biti)
plah kao srna	ein Angsthase (= plašljivi zec) sein

nekomu je skoro stalo srce od straha	jdm. bleibt fast das Herz stehen
uliti komu strah u kosti	jdm. Angst einflößen
utjerati komu strah u kosti	jdm. Angst einjagen
nekoga oblijeva hladan znoj	jdm. bricht der Angstschweiß aus
tresu se komu noge (koljena, gaće) od straha	jdm. saust der Frack (= frak)
prošli su nekoga hladni (ledeni) trnci	es überlieft jdn. kalt jdm. läuft es [heiß und kalt] über den Rücken/den Rücken hinunter (= po leđima/niz leđa)
nekoga je obuzela strašna jeza	jdn. packt das kalte (=hladan) Grausen
imati srce u gaćama	jdm. rutscht (fällt, sinkt) (= sklizne, padne, spusti se) das Herz in die Hose (= u gaće)
sišlo je srce komu u pete	der Schreck ist jdm. in die Knochen gefahren (= otišao je)
nekomu se strah uvukao u kosti	der Schreck fährt jdm. in die Glieder (= u udove) etw. fährt jdm. in die Beine (= u noge) jdm. sitzt (= sjedi) Furcht (Angst) im Nacken (= u vratu) die Angst (der Schreck) sitzt jdm. noch (= i dalje) in den Knochen

6.4.3. Samo semantička ekvivalencija

Samo semantička ekvivalencija podrazumijeva frazeme koji imaju samo jednako ili približno jednako značenje koje se iskazuje različitim leksičkim komponentama i motivirano je različitom slikovitošću. Frazemi samo semantičke ekvivalencije prevode se frazemima srodnog značenja u kontrastiranom jeziku, za razliku od nultih frazema koji se prevode opisno.

jdm. hat/bekommt **Gummibeine** (= 'gumene noge'; noge su se komu odsjekle)
Fracksausen haben/bekommen/kriegen (= 'lelujanje u fraku'; ustrtariti se)
 etw. verursacht jdm. eine **Gänsehaut** (= 'guščja koža'; od nečega se koža komu naježi)
 jdn. bekommt eine **Gänsehaut** [vor Angst] (koža se komu naježi [od straha])
 jdm. läuft eine **Gänsehaut** über den Rücken (koža se komu naježi po leđima)
 jdm. stehen **die Haare zu Berge** (= 'kosa do brda'; diže se komu kosa na glavi)
weiche Knie haben/kriegen (= 'meka koljena'; (za)klecaju komu koljena)
 jdm. **Angst und Bange** machen (= 'strah i bojazan'; utjerati komu strah u kosti)
 jdm. geht **die Muffe** [eins zu hunderttausend] (= 'spojnica'; nekoga je trta, netko drhti od straha)
 jdm. klappen die Zähne vor Angst (nekomu cvokoću zubi od straha)

6.4.4. Nulta ekvivalencija

Nulta ekvivalencija postoji kod frazema jedinstvenog značenja koji su specifični za određeni jezik. Najčešće se radi o izvornim frazemima utemeljenima na kulturi govornika određenog jezika. Hrnjak (2001: 190-191) ističe da se taj proces traženja ekvivalencije odvija i u čovjekovoj svijesti kada želi izraziti određeni strani koncept nekog jezika na što precizniji način.

Hrvatski frazemi:

dobiti frase
hladno je komu oko srca
steže se komu srce
sabiti koga u orahovu ljusku (mišju rupu, tikvu)
sakriti se (zabiti se, zavući se) u mišju rupu
pola je koga nestalo
skratiti komu pola života
živ umrijeti (premrijeti)
strah božji (veliki strah)
strah i trepet

Njemački frazemi:

Blut und Wasser schwitzen (= 'znojiti krv i vodu')
jdm. bekommt/kriegt **kalte Füße** (= 'dobiti hladne noge')
ein **Hasenherz (Hasenfuß)** haben (= 'imati zečje srce / zečju nogu')
in tausend Ängste schweben (= 'potonuti u tisuću strahova')
tausend Tode sterben (= 'umrijeti tisućama smrti')
mehr Angst als Vaterlandsliebe haben (= 'imati više straha nego ljubavi za domovinu')
vor Angst schlägt jdm. das Herz **bis zum Hals/im Halse** (= 'nekomu silno lupa srce do grla')
es mit der Angst [zu tun] bekommen (kriegen)
jdm. ist (wird) [es] **angst und bang[e]**
Muffe haben
jdm. **geht der Arsch auf Grundeis**
zitternd und bebend (= 'drhtajući i tresući se')
mit Zittern und Zagen (= 's drhtanjem i oklijevanjem')

7. Zaključak

U fokusu su ovog diplomskog rada hrvatski i njemački frazemi semantičkog polja *strah* te kognitivnolingvistička metoda koncepta kojom se pokušalo obuhvatiti koncept straha u hrvatskoj i njemačkoj frazeologiji.

U prvom, uvodnom poglavlju postavljen je cilj i temeljna hipoteza rada koja je utemeljena na jezičnom relativizmu te pretpostavlja razlike u konceptualizaciji *straha* u hrvatskom i njemačkom jeziku.

U drugom poglavlju navode se opseg, sastav i leksikografski izvori korpusa, a predstavljena je i metodologija istraživanja. Zajednički korpus sadrži 146 frazema, uključujući i djelomično desemantizirane hrvatske glagolske frazeme sa sastavnicom *strah*. Metodologija istraživanja temelji se na spoznajama i alatima kognitivne lingvistike, a napose Lakoffovoj teoriji metafore i metonimije (Lakoff, Johnson 1980).

Treće poglavlje posvećeno je emocijama, a napose emociji straha. U tom je poglavlju dana definicija i funkcija emocija te opisana podjela na primarne i sekundarne emocije. Strah je osnovni mehanizam preživljavanja te instinktivna reakcija organizma uzrokovana porastom adrenalina, a nastaje u situacijama realne ili zamišljene prijetnje. Osjećaj straha popraćen je sljedećim simptomima: ubrzavanje otkucaja srca, veća prokrvljenost mišića, širenje zjenica, kratkoća daha, pojačano znojenje, ubrzavanje disanja i sl.

U četvrtom i petom poglavlju predstavljena su teorijska polazišta frazeologije i povijest njezina razvoja kao samostalne discipline u svjetskoj, hrvatskoj i njemačkoj lingvistici, zatim, osnovna obilježja i struktura frazema te pluralizam naziva za osnovnu frazeološku jedinicu u hrvatskoj i njemačkoj frazeologiji.

Šesto poglavlje središnji je dio rada te njime započinje praktični dio. U njemu je provedena strukturalna, semantička, konceptualna i kontrastivna analiza hrvatskih i njemačkih frazema. U strukturalnoj analizi hrvatskog dijela korpusa utvrđeno je da su najčešći tipovi hrvatskih frazema u korpusu frazemi sa strukturom sveze riječi i frazemi s rečeničnom strukturom, od kojih se ističu glagolski frazemi sveze riječi (14), dvodijelne rečenice s izrečenim subjektom (10) te poredbeni frazemi (4). U njemačkom dijelu korpusa glagolski frazemi

najbrojnija su i najraznolikija skupina (51 frazem i 18 strukturnih tipova). U cijelom korpusu nema potvrde za frazeme sa strukturom fonetske riječi. U semantičkoj analizi analizirani su somatski frazemi (frazemi koji za sastavnicu imaju dio tijela). U hrvatskom korpusu frazema utvrđeno je 6 dijelova tijela koji čine somatsku sastavnicu frazema, dok njemački korpus broji čak 13 dijelova tijela u funkciji somatske sastavnice frazema. Kao somatsku sastavnicu u oba dijela korpusa brojili smo i dvije tjelesne izlučevine: krv (*das Blut*) i znoj (*der Schweiß*). U semantičkoj analizi detaljnije je pisano o svakom pojedinom dijelu tijela, njegovoj funkciji i simbolici te pripadajućim mu frazemima iz korpusa. U konceptualnoj analizi utvrđeno je čak 10 metaforičkih modela (utemeljenih na ponavljajućim izvornim domenama) od kojih je 6 zajedničkih modela: STRAH JE IZVANREDNO STANJE ORGANIZMA, STRAH JE HLADNOĆA, STRAH JE DEFEKACIJA, STRAH JE ŽIVOTINJA, STRAH JE DOLJE, STRAH JE SMRT, a preostala 4 modela pripadaju isključivo hrvatskom jeziku: STRAH JE BIJEG, STRAH JE POLA ČOVJEKA, STRAH JE IZNENAĐENJE, STRAH JE TRZANJE. Utvrđeno je da je metafora spremnika zajednička obama jezicima te da se fiziološke reakcije tijela konceptualiziraju istim metonimijama i u hrvatskom i u njemačkom jeziku, što se objašnjava činjenicom da su ljudsko tijelo, njegova fiziologija, ali i reakcije na snažne emocije univerzalije. Emocije se u različitim kulturama na različit način konceptualiziraju, ali uvijek unutar okvira koji im nameće univerzalnost tijela i emocija. Taj okvir varira od (hrvatske) kulture do (njemačke) kulture. U kontrastivnoj analizi potvrđena su i opimjerena sva četiri tipa frazeološke ekvivalencije: potpuna ili apsolutna, djelomična ili parcijalna, samo semantička te nulta ekvivalencija.

8. Bibliografija

8.1. Izvori

- Anić, Vladimir. 1998. *Rječnik hrvatskoga jezika*. Treće izdanje. Zagreb: Novi Liber.
- Bujas, Željko. *Veliki hrvatsko-engleski rječnik: Croatian-English dictionary*. Zagreb: Nakladni zavod Globus, 2001.
- Hansen, Renate; Matešić, Josip; Donat, Branimir. 1988. *Hrvatsko-njemački frazeološki rječnik*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- Hansen-Kokoruš, Renate. 2005. *Njemačko-hrvatski univerzalni rječnik*. 2076 zweiseitige Seiten, 120000 Stichwörter mit über 500000 illustrierenden Textbeispielen. Zagreb: Globus.
- HJP = *Hrvatski jezični portal*. Dostupno na: <http://hjp.znanje.hr/> [pregled 01. 5. 2020].
- Duden*. Dostupno na: <https://www.duden.de/woerterbuch/> [pregled 01. 5. 2020].
- Kovačević, Barbara. 2012. *Hrvatski frazemi od glave do pete*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Malić, Dragica, et al. 2005. *Veliki rječnik hrvatskog standardnog jezika*. Ljiljanja Jojić (ur.). Zagreb: Školska knjiga.
- Menac, Antica; Fink-Arsovski Željka; Venturin Radomir. 2003. *Hrvatski frazeološki rječnik*. Zagreb: Ljevak.
- Mikulčić, Ivana. 2017. *Prezentska osnova u opisu hrvatskih glagolskih vrsta i razreda u glagola za izražavanje emocija*. Diplomski rad. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Petz, Boris; Furlan Ivan. *Psihologijski rječnik*. Zagreb: Prosvjeta, 1992.
- Redensarten-Index*. Dostupno na: <https://www.redensarten-index.de/suche.php/> [pregled 01. 5. 2020].
- Šarić, Ljiljana; Wittschen Wiebke. 2008. *Rječnika sinonima hrvatskog jezika*. Zagreb: Jesenski i Turk

Šonje, Jure (ur.). 2000. *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.

Žargonaut. Dostupno na: <https://www.zargonaut.com/> [pregled 01. 5. 2020].

8.2. Citirana literatura

Bally, Charles. 1905. *Précis de stylistique. Esquisse d'une methode fondée sur l'étude du français moderne*. Genève: Eggiman et Cie.

Baranov, N. Anatolij; Dobrovol'skij, O. Dmitrij. 2008. *Аспекты теории фразеологии*. Знак: Москва.

Boroditsky, Lera; Schmidt, Lauren A.; Phillips, Webb. 2003. Sex, syntax and semantics. U: *Language in mind: Advances in the study of language and thought* [ur. Dedre Gentner i Susan Goldin-Meadow]. Massachusetts : MIT Press, 61–79.

Ciešlarová, Eva. 2012. *Konzeptualisierung der Emotion Angst in deutschen und tschechischen Phraseologismen*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě.

Čagalj Ivana; Svítková Milina. 2014. Tipologija frazeološke ekvivalencije na primjeru hrvatskih i slovačkih frazema s ihtionimskom sastavnicom. U: *Životinje u frazeološkom ruhu* [ur. Ivana Vidović Bolt]. Zagreb: FF press, 1–15.

Dobrovol'skij, Dmitrij. 1995. Schiß und Espenlaub. Idiome der Angst. *Folia Linguistica*. 29.3–4: 317–346.

Dolník, Juraj. 1999. Princíp ekvivalencie. U: *Princípy stavby, vývinu a fungovania slovenčiny* [ur. J. Dolník et al.]. Bratislava: Filozofická fakulta Univerzity Komenského. 45–77.

Ekman, Paul, Friesen, Wallace V. 1971. Constants across Cultures in the Face and Emotion. *Journal of Personality and Social Psychology* 17/2. American Psychological Association. 124–139.

- Fink, Željka. 2000. Tipovi frazema-fonetskih riječi. U: *Riječki filološki dani 3* : zbornik radova s Međunarodnoga znanstvenog skupa Riječki filološki dani održanoga u Rijeci od 3. do 5. prosinca 1998. [ur. Diana Stolac]. Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci. 93-98.
- Fink-Arsovski, Željka. 2002. *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*. Zagreb: FF press.
- Fleischer, Wolfgang. 1997. *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*. Tübingen: Niemeyer.
- Földes, Csaba; Kühnert, Helmut. 1990. *Hand- und Übungsbuch zur deutschen Phraseologie*. Budapest: Tankönyvkiadó.
- Hrnjak, Anita. 2001. O mogućnostima konceptualne i/ili tematske organizacije i obrade frazeologije. *Filologija* 36–37. 189–200.
- Hrnjak, Anita. 2004. Koncept straha u hrvatskoj frazeologiji. *Riječ* 1. 23–30.
- Hrnjak, Anita. 2017. *Frazeologija u rodnome okviru: rodni elementi u hrvatskoj i ruskoj frazeologiji*. Zagreb: Knjigra.
- Jesenšek, Vida. 2013. *Phraseologie. Kompendium für germanistische Studien*. Maribor: Filozofska fakulteta, Oddelek za germanistiko.
- Kovačević, Barbara. 2012. *Hrvatski frazemi od glave do pete*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Kovačević, Barbara, Ramadanović, Ermina. 2016. Primarne emocije u hrvatskoj frazeologiji. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*. 42/2. 505–527.
- Kövecses, Zoltan. 1990. *Emotion concepts*. New York: Springer-Verlag.
- Kövecses, Zoltan. 2003. *Metaphor and Emotion: Language, Culture and Body in Human Feeling*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Lakoff, George; Mark Johnson. 1980. *Metaphors we live by*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Lakoff, George. 1987. *Women, Fire and Dangerous Things*. What Categories Reveal about the Mind. Chicago: The University of Chicago Press.
- Margulies, Sheldon. 2004. *The Fascinating Body: How It Works*. R&L Education.

- Malnar Jurišić, Marija; Menac-Mihalić, Mira. 2020. Fenomen mraka u hrvatskoj dijalektnoj frazeologiji, *Slavofraz : zbornik radova sa znanstvenoga skupa Perception of the supernatural in phraseology* održana 12. –13. travnja 2019. u Bratislavi (u tisku).
- Melvinger, Jasna. 1984. *Leksikologija*. Osijek: Pedagoški fakultet.
- Matešić, Josip. 1982. *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Menac, Antica. 2007. *Hrvatska frazeologija*. Zagreb: Knjigra.
- Menac, Antica. 1994. Frazeologija u različitim tipovima jednojezičnih hrvatskih rječnika. *Filologija*, 22–23. 161–168.
- Milić, Goran. 2013. Pristup zoosemiji u okviru teorije konceptualne metafore i metonimije. *Jezikoslovlje*, 14.1. 197-213.
- Mlacek, Jozef. O podnetoch súčasnej frazeologickej teórie na preklad a translatológiu. U: *Letná škola prekladu 6* [ur. Keníž, Alojz], Bratislava: AnaPress. 23–39.
- Pilz, Klaus Dieter. 1981. *Phraseologie: Redensartenforschung*. Stuttgart: Sammlung Metzler.
- Pinel, P. John. 2002. *Biološka psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Popović, Ljudmila. 2008. Jezička slika stvarnosti: kognitivni aspekt, kontrastivne analize. Beograd: Univerzitet u Beogradu.
- Reeve, Johnmarshall 2000. *Understanding motivation and emotion*. Fort Worth: Harcourt College Publisher.
- Rodinger, Emilija. 2008. *Sapir-Whorfova hipoteza*, <http://marul.ffst.hr/~logika/2006filozofijaznanosti/studenti/rodinger2.pdf>.
- Simenon, Rikard. 1964. *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*. Zagreb: Nakladni zavod MH.
- Tabakowska, Elżbieta. 2005. *Gramatika i predočavanje: uvod u kognitivnu lingvistiku*. Zagreb: FF Press.
- Telija, Veronika. N. 1990. *Semantika idiom v funkcional'no-parametricheskom otobrazhenii. Frazeografija v mashinnom fonde russkogo jazyka*. Moskva: Nauka. 32–48.

Tanović, Ilijas. 2000. *Frazeologija bosanskoga jezika*. Zenica: Dom štampe.

Šimundža, Drago. 1991. Antropološka značenja i simbolika srca u religijama, kulturama, filozofiji i umjetnosti. *Crkva u svijetu*, 26/4. 252–265.

Zykova, Irina. 2019. *Konceptosfera kulture i frazeologija*. Zagreb: Srednja Europa.

9. Sažetak rada na hrvatskom i njemačkom jeziku

Koncept straha u hrvatskoj i njemačkoj frazeologiji Sažetak

Cilj ovog diplomskog rada jest utvrditi postoje li kulturološki i jezično uvjetovane razlike u konceptualizaciji emocije straha u hrvatskoj i njemačkoj frazeologiji. Temeljna hipoteza rada utemeljena je na jezičnom relativizmu i tvrdi da razlike u konceptualizaciji straha u hrvatskom i njemačkom jeziku postoje te će ih pokušati dokazati pomoću konceptualne analize frazema dvaju jezika vezanih uz fenomen straha. Ustanovljeno je da je metafora spremnika zajednička obama jezicima te da se fiziološke reakcije tijela konceptualiziraju istim metonimijama i u hrvatskom i u njemačkom jeziku, što se objašnjava činjenicom da su ljudsko tijelo, njegova fiziologija, ali i reakcije na snažne emocije univerzalne. Emocije se u različitim kulturama na različit način konceptualiziraju, ali uvijek unutar okvira koji im nameće univerzalnost tijela i emocija. Taj okvir varira od (hrvatske) kulture do (njemačke) kulture.

Konzeptualisierung der Emotion Angst in kroatischen und deutschen Phraseologismen Zusammenfassung

Das Ziel dieser Diplomarbeit ist es zu prüfen, ob es kulturelle und sprachliche Unterschiede in der Konzeptualisierung von Angst zwischen der kroatischen und deutschen Phraseologie gibt. Die Grundhypothese dieser Arbeit basiert auf sprachlichem Relativismus, was bedeutet dass, die Unterschiede in der Konzeptualisierungen der Angst in kroatischen und deutschen Sprache bestehen und, dass sie durch konzeptuelle Analyse sichtbar werden. Es stellte sich heraus, dass konzeptuelle Metapher des Behälters in der Konzeptualisierung von Körper und Emotion in beiden Sprachen gemeinsam ist. Körperliche (physiologische) Reaktionen wurden in der kroatischen und deutschen Sprache durch gemeinsame Metonymien versprachlicht. Erklärung dafür liegt in dem universellen Charakter der Physiologie des Körpers und Emotionen. In verschiedenen Kulturen werden Emotionen auf verschiedene Art, jedoch im Rahmen der Universalität von Körper und Emotion konzeptualisiert.

Ključne riječi: emocije, strah, frazeologija, hrvatski jezik, njemački jezik

Schlüsselwörter: Emotionen, Angst, Phraseologie, kroatische Sprache, deutsche Sprache

Keywords: emotions, fear, phraseology, Croatian language, German language

PRILOZI

Prilog 1

Rječnik hrvatskih frazema vezanih uz koncept STRAH

F

FRAZ (FRAS)

dobiti frase – biti u velikom strahu

fraz će ga strefiti – umrijet će od straha, silno se boji

G

GAĆE

imati pune gaće – biti u veliku strahu, jako se uplašiti

<imati> srce u gaćama – v. S-3

napuniti gaće – biti u veliku strahu, jako se uplašiti

tresu se gaće komu <od straha> – jako se bojati, biti kukavica

GRLICA

usrati se k'o grlica – umrijeti od straha, prestraviti se

K

KOLJENA

koljena dršću (klecaju) komu – netko je u velikom strahu

KOSA

diže se kosa <na glavi> komu od čega – netko se prestrašio (užasnuo, prestravio)

KOŽA

koža se ježi (naježi) komu – netko osjeća veliki strah, nelagodu, uzbuđenje

KRV

ledi se (sledila se) krv [u žilama] komu – osjetio je tko jezu, u velikom je strahu tko

LJ

LJUSKA

sabiti u u orahovu ljusku koga – toliko preplašiti koga da pobjegne

M

MIŠ

plašljiv kao miš – koji se jako plaši svega, koji vrlo brzo osjeti strah

N

NOGE

noge su se odsjekle komu – osjećaj slabosti u nogama prilikom velikog straha

P

POLA

polo je nestalo koga – naglo i silno se uplašiti

skratiti pola života komu – naglo doživjeti jaki strah

R

RUPA

sabiti koga u mišju rupu – toliko preplašiti koga da pobjegne

sakriti se (zabiti se, zavući se) u mišju rupu – dati se u bijeg uslijed straha

S

SJENA

bojati se (plašiti se) svoje <vlastite> sjene
– biti pretjerano oprezan i bojažljiv,
plašiti se svega

SRCE

hladno je komu oko srca – strahovati,
bojati se

<imati> srce u gaćama – biti u veliku
strahu, jako se uplašiti, biti plašljiv ili
uplašen, biti kukavica

sišlo je srce u pete komu – silno se uplašiti

srce komu skoči u grlo – uplašiti se

steže se srce komu – strahovati, zepsti

SRNA

plah kao srna – koji je jako bojažljiv,
plašljiv

STRAH

strah božji – veliki strah

strah i trepet – onaj koji svima ulijeva
veliki strah; stanje velikog straha

uliti (utjerati) strah u kosti komu – silno
zaplašiti koga

umirati (umrijeti) od straha – silno se
bojati, osjetiti veliki strah

upišati se od straha – jako se preplašiti

usrati se od straha – jako se preplašiti

T

TIKVA

sabiti u tikvu koga – toliko preplašiti koga
da pobjegne

TUR

imati pun (napuniti) tur – biti u veliku
strahu, jako se uplašiti

V

VATRA

bojati se (čuvati se) kao žive vatre – jako
se bojati čega, biti pretjerano oprezan

Z

ZEC

plašljiv kao zec – koji se jako plaši svega,
koji vrlo brzo osjeti strah

ZNOJ

oblio ga je hladan znoj – jako se prestrašio

Ž

ŽIV

živ umrijeti (premrijeti) [od straha] –
strašno se prepasti

Prilog 2

Popis djelomično desemantiziranih hrvatskih frazema sa sastavnicom STRAH

B	O
blijedjeti od straha brecati se od straha / brecnuti se od straha	obamrijeti od straha okameniti se od straha / okamenjen od straha / okamenjenost od straha
D	P
drhtati od straha/ drhtanje od straha / drhtav od straha / drhtavica od straha	paralizirati se od straha / paraliziran od straha / podrhtavati od straha pozelenjeti od straha premirati (premrjeti) od straha preneražavati (prenerazivati, preneraziti) se od straha / preneražen od straha / preneraženost od straha prenuti se od straha pretrnuti od straha prezati od straha / prezanje od straha / prezav od straha preznajiti se od straha / preznajavanje od straha / preznajen od straha probljediti (probljedjeti) od straha protrnuti od straha
F	
frapirati se od straha / frapiranje od straha / frapiran od straha	
I	
izbežumiti (izbežumljivati) se od straha / izbežumljen od straha / izbežumljenost od straha	
J	S
ježiti se od straha	skameniti se (od straha) / skamenjen od straha / skamenjenost od straha slediti se (od straha) smrznuti se (od straha) stresti se (od straha)
K	
klecati od straha	
N	T
naježiti se od straha / naježen od straha / naježenost od straha nauživati se straha	tresti se (od straha) trgnuti se od straha

U

ukipiti se od straha
ukočiti se od straha / ukočen od straha /
ukočenost od straha

Z

zabezeknuti se od straha / zabezeknut od
straha / zabezeknutost od straha
zimirati (zamrijeti) od straha
zanimjeti od straha / zanimio od straha /
zanimjelost od straha
zapanjiti (zapanjivati) se od straha /
zapanjivanje od straha / zapanjen od
straha / zapanjenost od straha
zdrvenjeti se od straha / zdrvenjen od straha
/ zdrvenjenost od straha
zgranuti (zgranjivati) se od straha / zgranut
od straha / zgranutost od straha
znojiti se od straha

Prilog 3

Rječnik njemačkih frazema vezanih uz koncept STRAH

A

ANGEWURZELT (ukopan)
wie angewurzelt (festgenagelt) [da]stehen (stehenbleiben) – stajati kao ukopan

ANGST (strah)
die Angst (der Schreck) sitzt (steckt) jdm. noch in den Knochen – osjećati strah i dalje u kostima

es mit der Angst [zu tun] bekommen (kriegen) – odjednom se preplašiti, uspaničiti se

in tausend Ängsten schweben – biti u sto strahova, živjeti u silnom strahu

jd. ist angst und bange – netko se jako boji, plaši

jd. ist in Angst geraten – netko se uplašio

jdm. Angst einflößen (einjagen) – utjerati nekome strah u kosti

jdm. Angst und Bange machen – utjerati komu strah u kosti

jdm. bricht der Angstschweiß aus – nekoga oblijeva hladan znoj

jdm. sitzt Angst (Furcht) im Nacken – nekome se strah uvukao u kosti, netko je nasmrt preplašen

jdm. stand das Herz vor Angst (Schreck) still – s. H-7

mehr Angst als Vaterland haben – biti jako plašljiv

sich vor Angst in die Hose machen – usrati se od straha, jako se uplašiti

vor Angst schlägt jdm. das Herz bis zum Hals (im Halse) – nekome silno lupa srce, netko je vrlo uzbuđen (prestrašen)

vor Angst sterben (vergehen) – umrijeti od straha, jako se preplašiti

ARSCH (dupe)

jdm. geht der Arsch auf (mit) Grundeis – netko se usrao od straha

B

BEIN (noga)

etw. fährt jdm. in die Beine – odsijecaju se komu noge od čega, prolaze koga trnci od čega

BLITZ (grom)

wie vom Blitz getroffen – potpuno smeten od straha, užasnutosti, kao gromom ošinut

BLUT (krv)

Blut und Wasser schwitzen – umirati od straha / nervoze, biti obliven znojem, krvavo se znojiti

jdm. gefriert (erstarrt, gerinnt, stockt) das Blut in den Ader – ledi se komu krv u žilama

F

FRACK (FRACKSAUSEN) (frak; trtarenje)

jdm. saust der Frack – tresu se komu koljena, gaće, strah je koga

sich in den Frack machen – bojati se, trtariti

Fracksausen bekommen (kriegen) – ustrtariti se, usprpati se, napuniti gaće

Fracksausen haben – trtariti, puniti gaće

FUß (stopalo)

jd. bekommt (kriegt) kalte Füße – uplašiti se i odustati

G

GÄNSEHAUT (naježena koža)

eine Gänsehaut überlief ihn – naježio se, obuzela ga je jeza

etw. verursacht jdm. eine Gänsehaut – ježi se komu koža od čega

jd. bekommt eine Gänsehaut [vor Angst]
– naježiti se od užasa
jd. läuft eine Gänsehaut über den Rücken – prolaze koga srsi (ledeni trnci)

GLIEDER (udovi)

der Schreck fährt jdm. in die Glieder – spopada (hvata) koga jeza (užas), jako se preplašiti

GRAUSEN (jeza)

jd. packte das kalte Grausen – nekoga je obuzela strašna jeza

GUMMIBEINE (gumene noge)

jd. hat (bekommt) Gummibeine – nekomu se tresu noge od straha, jako se bojati

H

HAAR (kosa)

jd. stehen die Haare zu Berge – nekome se diže kosa na glavi, silno se preplašiti
jd. sträuben sich die Haare – nekome se diže kosa na glavi, jako se preplašiti

HASE (HASENHERZ, HASENFUß) (zec; plašljivac; ‘zečje srce’, ‘zečja noga’)

ein Hasenherz haben – biti strašljivac (kukavica)

ein Hasenfuß (Angsthase) sein – biti strašljivac (kukavica)

er ist ein richtiger Hase – plašljiv je kao zec, užasan je plašljivac

HERZ (srce)

jd. bleibt fast das Herz stehen – nekomu je skoro stalo srce od straha, silno se uplašiti

jd. stand das Herz vor Angst (Schreck) still – nekomu je skoro stalo srce od straha

jd. rutscht (fällt, sinkt) das Herz in die Hose – nekomu padne srce u gaće, odjednom se uplašiti

vor Angst schlägt jdm. das Herz bis zum Hals (im Halse) – s. A-14

HOSE (hlače, gaće)

die Hosen (gestrichen) voll haben – imati pune gaće, jako se uplašiti

jd. fällt (sinkt) das Herz in die Hose – s. H-6

jds. Hosen sind voll – imati pune gaće, jako se uplašiti

sich vor Angst in die Hose machen – s. A-13

K

KALT (hladno)

es überlief jdn. kalt – prošli su nekoga hladni (ledeni) trnci, uhvatila je nekoga jeza

KEHLE (grkljan)

jd. ist die Kehle wie zugeschnürt – nekomu se steglo grlo [od straha]

KNIE (koljena)

jd. zittern (schlottern) die Knie vor Angst – nekomu klecaju koljena od straha, netko je u velikom strahu

weiche Knie haben (kriegen) – nekomu klecaju koljena od straha, netko je u velikom strahu

M

MUFFE (spojnica)

jd. geht die Muffe [eins zu hunderttausend] – nekoga je trta (prpa), tresu se nekomu gaće

Muffe haben – trtariti, bojati se

P

PEST (kuga)

jdn. fürchten (meiden) wie die Pest –
bojati se nekoga kao kuge (samog vraga)
jdn./etw. wie die Pest hassen – mrziti
nekoga iz dna duša

R

RÜCKEN (leđa)

jdm. läuft es [heiß und kalt] über den Rücken / den Rücken hinunter –
nekoga podilaze ledeni trnci, jako se
bojati

S

SCHATTEN (sjena)

sich vor seinem eigenen Schatten fürchten
– bojati se svoje vlastite sjene, jako se
bojati

SCHISS (sranje)

Schiss haben von etw. – trtariti
Schiss kriegen –ustrtariti se, usrati se od
straha

SCHRECK (STRAH; JEZA)

der Schreck ist jdm. in die Knochen gefahren – netko se nasmrt (strašno)
uplašio
vor Schreck kreidebleich werden –
probljedjeti od straha kao kreda
vor Schreck wie gelähmt sein – biti
paraliziran od straha

T

TEUFEL (vrag)

jdn./etw. fürchten (scheuen) wie der Teufel das Weihwasser – bojati se
(bježati od) koga/ čega kao vrag tamjana

TOD (smrt)

(sich) zu Tode erschrecken – silno se
uplašiti
tausend Tode sterben – silno se uplašiti

V

VERSTEINERT (okamenjen)

wie versteinert [da]stehen, [da]sitzen, sein
– stajati/sjediti kao okamenjen

Z

ZAHN (zub)

jdm. klappen die Zähne vor Angst:
nekomu cvokoću zubi od straha

ZITTERN (drhtati; drhtanje)

mit Zittern und Zagen – s puno straha, pun
strepnje i bojazni
um sein Leben zittern – bojati se za svoj
život
zittern wie Espenlaub – drhtati kao prut
[na vodi], tresti se od straha / zime
zitternd und bebend – sav zaplašen

Životopis

Rođena sam 5. travnja 1992. godine u Zagrebu. Osnovnu školu i osnovnu glazbenu školu (glavni predmet *Klavir*) završila sam u Blatu na Korčuli. Jezičnu gimnaziju (IV. gimnazija) s dvojezičnim programom na engleskom jeziku završila sam u Zagrebu. Preddiplomski studij kroatistike i germanistike završila sam 2016., a iste sam godine upisala diplomski studij kroatistike (nastavnički smjer) i germanistike (kulturološki smjer).

Aktivno se služim engleskim i njemačkim jezikom, a na razini razumijevanja talijanskim i španjolskim. Znanje jezika iskoristila sam u turizmu radeći na recepciji hotela Prišćapac Resort & Apartments. Učenicima osnovnih i srednjih škola pomažem u učenju, držim instrukcije iz hrvatskog, njemačkog i engleskog jezika, a maturantima pripreme za maturu iz hrvatskog jezika. Dvije i pol godine volontirala sam u Domu za starije osobe sv. Josip Zagreb gdje sam držala tečaj engleskog jezika štíćenicima Doma i umirovljenicima gradske četvrti Črnomerec.